

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему «СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТВОРЕННЯ
СІМ'Ї»**

Виконав: студент II курсу, групи 8.0539- з
спеціальності 053 Психологія

Грішанов Єгор Сергійович

Керівник: д. псих. н., професор кафедри
психології Ткалич М. Г.

Рецензент: к.псих.н., викладач кафедри
психології Томченко М. А.

Запоріжжя
2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології

Кафедра психології

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 053 Психологія

Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« _____ » _____ 20 ____ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Гришанов Єгор Сергійович

1 Тема роботи (проекту) Соціально-психологічні чинники створення сім'ї
керівник роботи Ткалич Мар'яна Григоріївна, доктор психологічних наук,
професор кафедри психології Інституту підготовки кадрів ДСЗУ

затверджені наказом ЗНУ від «14» липня 2020 року № 4031

2 Термін подання студентом роботи _____

3 Вихідні дані до роботи аналіз психологічної та соціологічної літератури

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): підготувати теоретичне підґрунтя до вивчення сім'ї як соціально-психологічний феномену; виокремити індивідуально-психологічні чинники створення сім'ї; провести аналіз мотивів та чинників вступу в шлюб; сформулювати психологічні та соціокультурні технології розвитку позитивного ставлення до вступу у шлюб.

5 Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 22 таблиці

6 Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Ткалич М. Г., доцент		
Розділ 1	Ткалич М. Г., доцент		
Розділ 2	Ткалич М. Г., доцент		
Розділ 3	Ткалич М. Г., доцент		
Висновки	Ткалич М. Г., доцент		

7 Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень-березень 2020 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2020 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2020 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	вересень-жовтень 2020 р.	Виконано
5	Написання висновків	жовтень 2020 р.	Виконано
6	Передзахист	листопад 2020 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	листопад 2020 р.	Виконано

Студент _____ Є. С. Грішанов

Керівник роботи _____ Ткалич М. Г.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.М. Грединарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 89 с., 22 таблиці, 50 джерел, 3 додатки.

Об'єкт дослідження – сім'я як соціально-психологічний феномен.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники створення сім'ї.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити соціально-психологічні чинники створення сім'ї у сучасних соціо-економічних умовах, розробити практичні рекомендації щодо індивідуальних програм життя людини націленої на сімейні цінності, створення сім'ю та народження дітей.

Гіпотеза дослідження полягає у припущеннях про те, що: на вибір створювати чи ні сім'ї впливають більш всього батьки (батько та мати); біологічні потреби у розумінні молодих людей є основним мотивом створення сім'ї; респонденти не можуть чітко вибрати одне значення при опитуванні; наявність можливості створити «громадянський» шлюб є головним фактором того, що людина не створює офіційну сім'ю.

Методи дослідження: теоретичні: теоретико-методологічний аналіз, класифікація та систематизація наукових джерел, порівняння й узагальнення даних досліджень, емпіричні: опитування, тестування.

Наукова новизна дослідження полягає у: а) доповнені даних про мотиви створення сім'ї через авторську дослідницьку анкету; б) проведене живе дослідження людей у 2020 році, які надали данні для обробки чинників вступу у шлюб; в) систематизовано взаємозв'язок соціо-психологічними чинників з сьогоденням; г) обґрунтовані рекомендації щодо особистісних змін у емоційній та психологічних сферах життя людини з урахуванням отриманих даних.

Галузь використання: психологічна сфера, соціальні служби.

СІМ'Я, ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ, ШЛЮБ, ЧИННИКИ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї, МОТИВИ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї, ШЛЮБНИЙ ПАРТНЕР.

SUMMARY

Hrishanov Y. S. «Socio-psychological factors of family formation».

Thesis: 89 p., 22 tables, 50 sources, 3 annexes.

The object of the study is family as a socio-psychological phenomenon.

The subject of the study is the socio-psychological factors of family creation.

The purpose of the work is to theoretically justify and empirically investigate the socio-psychological factors of family creation in modern socio-economic conditions, to develop practical recommendations on individual programs of a person's life.

The study hypothesis is that: the choice to create or not families is most influenced by the parents (father and mother); the biological needs for understanding young people are the main motivation for starting a family; respondents cannot clearly select a single value in a survey; the possibility of creating a "civil" marriage is the main factor in the fact that a person is not married orients the official family.

Research methods: theoretical: theoretical and methodological analysis, classification and systematization of scientific sources, comparison and synthesis of research data, empirical: survey, testing.

The scientific novelty of the study consists in: a) supplemented data on the motives for creating a family through an author's research questionnaire; b) a live study of people in 2020 who provided data for processing marriage factors; c) the relationship of socio-psychological factors with the present is systematized; d) informed recommendations on personal changes in the emotional and psychological spheres of a person's life taking into account the obtained data.

Industry of use: psychological work, social services.

In the first section, the author singles out the theoretical formation of the family, describing social and individual psychological factors.

The second section provides a practical analysis of the attitude to starting a family among citizens using the survey method. The conditions of the experiment

are described and developed. The analysis of the received data and construction of the graphic model is carried out.

The third section provides recommendations on the psychological, socio-cultural and informational conditions of individual development to raise awareness of the importance of marriage.

FAMILY, PSYCHOLOGICAL FACTORS, SOCIAL FACTORS,
MARRIAGE, FAMILY CREATION FACTORS, FAMILY CREATION MOTIVES,
MARRIAGE PARTNER.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї.....	10
1.1. Сім'я як соціально-психологічний феномен: теоретичне підґрунтя до вивчення.....	10
1.2. Соціальні чинники створення сім'ї у сучасних соціо-економічних умовах.....	19
1.3. Індивідуально-психологічні чинники створення сім'ї.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї.....	38
2.1. Мета, методика та організація емпіричного етапу дослідження.....	36
2.2. Аналіз мотивів вступу в шлюб.....	39
2.3. Аналіз соціально-психологічних чинників вступу в шлюб.....	49
РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ.....	64
3.1. Психологічні технології розвитку.....	62
3.2. Соціокультурні технології розвитку.....	68
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я була, є і буде основною ланкою виховання людини. Саме у сім'ї людина може навчитися пізнавати добро і бачити зло навколо себе. Наша держава зацікавлена у створенні сімей, бо це напряму впливає на приріст чи падіння чисельності населення у нашій країні. Так, останні роки демографічна ситуація у країні мала негативні тенденції і була від'ємною. Наша нація, нація славетних воїнів та вчених, зникає зі своєї рідної землі. У нашому світі при звільнені землі площа не може бути залишена без проживання людей. Прийдуть інші люди замість нас і тому створення сім'ї є одним із чинників того, що ми зможемо залишитись на своїх землі. Існують інші, але саме люди є основою існування держави. Не люди задля держави, а держава задля людей.

Проблема, яка буде розглядатися у даній роботі, це негативний рівень демографічного приросту населення у країні, збільшення кількості «вільних» стосунків без офіційного оформлення союзу жінки і чоловіка, приріст неповноцінних сімей з дітьми при розведених батьках.

І саме ця проблема недостатньо досліджена вченими, як вплив на демографію кількості створених сімей та кількості дітей у них.

Аналіз літератури свідчить про те, що проблема шлюбу між людьми, чинників, які спонукають до вступу у шлюб та відносин у подружжі знайшла певне відображення у працях багатьох авторів.

У зарубіжній психології проблему вивчали Маслоу А., Юнг К. Г., Фромм Е., Вілюнас В., Хекхаузен Х. та інші видатні психологи.

У вітчизняній психології тему вивчали Ніколенко Д. Ф., Шнейдер Л. Б., Кравець В. П., Титаренко Т. М., Головаха Є. І., Леві К., Паніотто В. І., Чхаїдзе А. О., Мясичева В.Н., Зінкевич-Куземкана Т.А., Руденко Т. П., Потіщук О. О., Стельмах А.М., Тавіт А., Фрондзей С.Н., Лісовский В.Т., Балова Д.Ю., Голод С.І., Юркевич Н.Г., Коністянска К.Р., Осетрова Н.В., Малярів Н.В., Оліфірович

Н.І., Веленти Т.Ф., Алексеева М.І., Буленко Т.В., Кісарчук З.Г., Обозов М.М., Фрайнбург З.І., Розін В.І., Дмитренко А.К., Полішко Я. І., Самошкіна Л. М., Обозова М.М. та інші.

Тема роботи має свою актуальність, бо за цією роботою можна буде зробити вклад у розробку державної політики підтримки сім'ї, молоді та моралі у суспільстві. За для цього буде проведено теоретичне і практичне дослідження для виявлення саме тих чинників, які сприяють створенню сім'ю в нашій країні. Дослідження направлене на виявлення (через опитування та анкетування у другому розділі) основних чинників, які важливі для молодих людей при створенні сім'ї та розробку (3 розділ) стратегії допомоги молодим людям у благополучному усвідомленні потреби і корисності для них у створенні сім'ї та народженні дітей.

Тема роботи актуальна для сьогодення і покликана зробити вклад у розробку державної політики підтримки сім'ї та молоді до 2026-2027 років. Сім'я є складовою ланкою для розвитку індивіда, його психологічного благополуччя. Саме у сім'ї людина отримує реалізації своїх основних потреб: біологічні, соціо-культурні, економічні та духовні. Прагнення створити сім'ї та народити дітей органічно та культурно оточую людину у нашій країні. І реалізацією задач та цілей, які несе на собі ця потреба індивіду потрібно систематично займатись. Тому, психологічна значущість проблеми та її недостатня наукова розробленість стосовно створення шлюбу між людьми зумовили вибір теми дослідження "Соціально-психологічні чинники створення сім'ї".

Об'єкт дослідження - сім'я як соціально-психологічний феномен.

Предмет дослідження - соціально-психологічні чинники створення сім'ї.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити соціально-психологічні чинники створення сім'ї у сучасних соціо-економічних умовах, розробити практичні рекомендації щодо індивідуальних програм життя людини націленої на сімейні цінності, створення сім'ю та народження дітей.

Гіпотеза дослідження полягає у припущеннях про те, що:

1. На вибір створювати чи ні сім'ї впливають більш всього батьки (батько та мати).
2. Біологічні мотиви у розумінні молодих людей є основним мотивом створення сім'ї.
3. Респонденти не можуть чітко вибрати одне значення при опитуванні.
4. Наявність можливості створити «громадянський» шлюб є головним фактором того, що людина не створює офіційну сім'ю.

Завданням дослідження є:

1. Підготувати теоретичне підґрунтя до вивчення сім'ї як соціально-психологічний феномену.
2. Виокремити індивідуально-психологічні чинники створення сім'ї.
3. Провести аналіз мотивів та чинників вступу в шлюб.
4. Сформулювати психологічні та соціокультурні технології розвитку позитивного ставлення до вступу у шлюб.

Методи: метод теоретичного вивчення проблеми, методи збору та інтерпретації даних: авторська опитувальник «Соціально-психологічні чинники створення сім'ї», анкета «мотиви створення шлюбу для діагностики мотивації створення шлюбу» Чхаїдзе А.О., анкета «Психологічні чинники форумання центрованності на шлюбі» Грицюк Н. О.

Наукова новизна дослідження полягає у: а) доповнені даних про мотиви створення сім'ї через авторську дослідницьку анкету; б) проведене живе дослідження людей у 2020 році, які надали данні для обробки чинників вступу у шлюб; в) систематизовано взаємозв'язок соціо-психологічними чинників з сьогоденням; г) обґрунтовані рекомендації щодо особистісних змін у емоційній та психологічних сферах життя людини з урахуванням отриманих даних.

Наукове значення роботи. Доповнити актуальними даними сферу вивчення мотивів вступу громадян у шлюб та видати методичні рекомендації на які потім можуть спиратись інші дослідники проблематики шлюбу.

Практичне значення одержаних результатів роботи полягає в тому, що отримані у роботі дані можуть бути використані в системі державного будівництва держслужбовцями для створення надійного рівня відтворення населення та забезпечення демографічної безпеки держави, психологами для розуміння мотивів створення сім'ї у сьогоденній час та використання анкети для діяльності соціологів та психологів. Результати роботи можуть бути цікаві: методистам виховних програм у школах та ВНЗ; держслужбовці у справах сім'ї та молоді; дослідникам; медіатори та психологи.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота поділена на 3 розділи, вступ, висновки, список використаних джерел з 50 найменувань та додатки на 8 сторінках. Загальний обсяг основного тексту 77 сторінок. Робота містить 22 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

1.1. Сім'я як соціально-психологічний феномен: теоретичне підґрунтя до вивчення

Аналіз психологічних досліджень з проблематики сім'ї та мотивів створення шлюбу свідчить про те, що у них акцент ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі. У зв'язку з цим, центральним і досить складним завданням сучасної системи державного впливу є формування в громадян здатності до свідомого та самостійного вибору сім'ї, як основного способу співіснування у суспільстві.

Якщо розглядати сім'ю з теоретичної точки зору, то основою психології сім'ї стали дослідження в [1]: соціальній психології, психології особистості, психології розвитку, педагогічної психології, клінічної психології.

Система наукових знань, здобута в різних сферах психологічного дослідження, досвід практики надання психологічної допомоги сім'ї і сімейного консультування створили теоретичну основу сучасної сімейної психології, актуальним завданням якої є інтеграція знань про сім'ю і практичного досвіду роботи з сім'єю в цілісну психологічну дисципліну — психологію сім'ї.

Для більшості людей саме сім'я є тим місцем, де вона починає пізнавати світ, де вона навчається мові свого народу, отримує знання про те, що добре, а що погано. Сім'я може як розкривати потенціал свого нового члена, так мати травмуючу дію на його життя.

Саме у сім'ї людина вчиться вирішувати тим чи іншим чином свої проблеми та задачі, які постають перед нею на протязі часу. Родина може навчити, як долати перешкоди і невдачі. Старші брати та сестри дадуть приклад

поведінки, конструктивний чи ні, це вже інша справа. Молодші сестри та брати допоможуть виховати у людині якості піклування й турботи.

Але може бути все навпаки: дитину навчать бути егоїстичною, слабкою, зневажливою до дорослих та будь-яких авторитетів загалом. Вона може легко підпадати під вплив сторонніх людей, некритично оцінювати ту чи іншу інформацію. Тобто стати тим індивідом, який йде за кимось, а не веде за собою.

На даний час у сучасній науковій літературі існує декілька підходів до аналізу шлюбного вибору: "теорія обміну" Хоманса Дж., теорія "стимул - цінність - роль" Мурштейна Б., теорія цінностей Кумбса Р., теорія гомогамності Винча Р., інструментальна теорія Сентера Р., теорія нормативного впливу Хілла Р., теорія комплементарних потреб Уінча Р.Ф.

"Теорію обміну" описану Хомансом Дж. [2] Він базує своє твердження на тому, що головним із пунктів створення шлюбу є взаємна вигода між людьми та те, що вони отримують перебуваючи у шлюбі. Одним з найважливіших підходів до аналізу шлюбного вибору вважається "теорія обміну" описана Хомансом. Він ґрунтується на тому, що одним із критеріїв шлюбного вибору є взаємна корисність людей та те, що вони отримують, перебуваючи один з одним. Хоманс наголошує, що у людей завжди є "шкала цінностей" і саме ці цінності можуть бути залучені людьми для обміну між собою. І саме за цією теорією в основі вибору людини для створення сім'ї лежить оцінка її особистих якостей.

У "теорії стимулів-цінностей-ролей" Мурштейна Б. основний посил спілкування майбутньої подружньої пари між собою є те, що саме вони можуть запропонувати один одному у обміні цінностей тих чи інших благ. Відносини між людьми позначається ним ціми змінними: стимули, ціннісне порівняння, ролі. Кожна з цих змінних максимально впливає на певну частку в загальному виборі шлюбного партнера. Мурштейн назвав їх: 1. Стадія "стимуляція", 2. Стадія оцінювання, рольова стадія.

За теорією цінностей Кумбса Р. фактором, який позначає вибір на окремій людині, є те, як цінності обох людей схожі один з одним і як це сприяє

безпеці у емоційному плані кожного з них. Він стверджує, що схожість цінностей є вирішальним у виборі шлюбного партнера. [3]

Теорія комплементарних потреб Уінча. У ній вчений показує, що людина може вибирати собі у шлюб людину з протилежними психологічними властивостями. [2]

Роботу Уінча продовжив Сентер Р., який запропонував свою теорію, назвавши її інструментальною. Основним припущенням було те, що людина обирає собі у шлюб такого індивіда, поведінка та характеристики якого можуть максимально задовольнити її при мінімальних витратах. Сентер припускав, що найбільш привабливими один до одного можуть стати домінування чоловіка у потребі жінки в турботі та заступництві. [2]

Хілл Р. запропонував теорію нормативного впливу, по якій згідно того, що у даний час вважається у оточені та у оточені людини нормативним впливає на вибір цієї людини. Шлюбний вибір за Хіллом – це вибір, який існує у границях того, які культурні особливості притаманні у даний час у тому оточені, де присутня людина. І різні культурні групи тяжіють до відокремлення територіально. [4]

Гомогамність, яку вивчав Винч Р., це тенденція до створення шлюбу у межах однієї соціальної групи. Існує 2 фільтри, які допомагають людині фільтрувати тих чи інших шлюбних партнерів. Відсіювання людей за визначеними для людини соціальними характеристиками. Пізнання схожості\несхожості рольових очікувань. Якщо фільтри пройдені, то укладається шлюб. [5].

Усі ці концепції шлюбного вибору показують головні мотиви вибору шлюбного партнера та вказують на причини створення шлюбу. Представлені теорії шлюбного вибору ґрунтуються на принципі гомогамії та на психологічних та соціальних чинниках шлюбного вибору.

На даний час, сім'я майже неможлива без шлюбу. Шлюб — це добровільний, рівноправний союз між жінкою і чоловіком, спрямований на створення сім'ї. Шлюб — суспільно визнаний і санкціонований юридично, чи

звичаєвим правом союз, який має на меті створення сім'ї, її легалізацію в суспільстві. Шлюб — це соціальна форма відносин між чоловіком і жінкою, яка історично змінюється. Через шлюб суспільство впорядковує і санкціонує їх статеве життя, встановлює подружні і батьківські права й обов'язки. [6]

Тут треба зазначити наступне:

1. Оживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя.

2. Релігійний обряд шлюбу для віруючих людей є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, але з правової, мирської точки зору він не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану».

Створення і функціонування сім'ї керуються Конституцією України [7], наприклад: «Стаття 51 “Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою”» та Сімейним кодексом України наприклад: Стаття 3.” 1. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства.

2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. 3. Права члена сім'ї має одинока особа. 4. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства”.

Як ми бачимо, сім'я складається з чоловіка, жінки та дітей. Існує декілька видів сімей, які виділяють дослідники за характером розподілу сімейна психологія: традиційна, нетрадиційна, елагітарна. [8]

Традиційна сім'я. Сім'я, яка має чітко вираженого лідера – старшого чоловіка. Взаємодіє членів сім'ї у такій родині можна показати через такий приклад: капітана човна та його команда. Коли капітан човна каже йти на північ, то команда не питає: «На що нам це?», вона питає: «Як швидко нам йти?».

Цей приклад показує відносини у традиційній сім'ї: хтось планує, усі виконують. Добре це або погано - ми зараз не будемо обговорювати. Але саме за цієї моделі сім'я у доіндустріальному суспільстві мала змогу вижити та розвиватись, бо майже усі сім'ї та їх члени були задіяні у колективному виробництві.

Характерною ознакою традиційної сім'ї є те, що жінка економічно залежна від чоловіка та переважно їй це подобається. Присутній розподіл ролей та обов'язків, де жінка працює дома та виховує дітей, а чоловік – заробляє гроші і теж виховує дітей.

Нетрадиційна сім'я. Цей термін може показатися протилежністю традиційній сім'ї, але на сам перед тут мова йде про лише відносну економічну незалежність жінки. Жінка так само, як і чоловік працює, але домашні роботи все одно у більшості потрібно виконувати їй. Чоловік у такій сім'ї все одно зберігає лідерство.

Тут можна виділити жінку, яка працює або має власний бізнес та їй непотрібно виділяти багато часу на догляд за дитиною. Діти підросли, нових маленьких немає і є вільний час та потяг до реалізації поза домом, який «необхідно» втілювати. У постіндустріальному суспільстві такий тип може набирати все більше прихильників.

Також можна розділити типи сімей по способу співіснування їх членів на нуклеарну, розширену, повну та неповну.

Нуклеарна сім'я – це об'єднання батька, мати та їх дітей. Саме така сім'я відповідає за створення нових поколінь. Усі інші родичи складають відокремлені нуклеарні сім'ї.

Розширена сім'я – проживання декількох поколінь у одному місці, під одним дахом. Наприклад, дідусь, бабуся, їх син з дружиною та їх 3 онуки. Такій сім'ї більш притаманна допомога між членами сім'ї, навчання нових поколінь більш старшими. Присутнє спільне володіння майном та спільне господарство. Таку сім'ї можна назвати реально розширеною. Номінально розширена сім'єю можна назвати родичів, які живуть порізно та ведуть господарство незалежно. При цьому у них зберігається прихильність один по одного, взаємодопомога та піклування.

За кількістю осіб можна виокремити по числу батьків: повну (батько та мати) та неповну (хтось один з них).

За кількістю дітей виділяють такі сім'ї: бездітну, де діти відсутні, одно-двухдітну, коли в сім'ї присутній одна чи дві дитини дитина та багатодітну, коли в сім'ї троє і більше дітей. На думку автора, три дитини це замало для багатодітності, але сам зараз такі часи, щоб називати багатодітної родиною тх, у кого троє дітей.

Що ми бачимо у розвитку сім'ї зараз? Сім'я перебуває на протязі свого існування, як поняття у стані зміни та розвитку. Не було таких періодів, коли поняття «сім'ї» та «створення сім'ї» було сталим.

Найбільший вплив на історичну реконструкцію сімейних взаємин вніс швейцарський історик І. Я. Баховен, який видав у 1861 р. книгу "Материнське право».

Він виокремив шляхом теоретичних досліджень те, що «материнське право належить до більш раннього ступеня розвитку, ніж система патріархату, і лише з переможним наступом останньої її повне і нічим не соромлене процвітаня змінюється занепадом». [9]

Якщо повернутись у часі до первинних форм сім'ї, то існує теорія, яка поки що не знайшла свого підтвердження, що існували такі форми шлюбу та

шлюбних відносин [10]: проміскуїтет, кроворідна сім'я, пуналуальна сім'я, синдіасічна (парна) сім'я, багатомужжя/багатоженство, моногамна сім'я.

Проміскуїтет (від лат. *Promiscuis* - змішаний, загальний). Регулювання статевих відносин через біологічні потреби. Не існує ніяких заборон або табу. Соціальне спілкування та сімейне життя біли єдиним цілим, нероздільні по своїй суті. Найкраще цю форму можна описати одним словом - «безладдя».

Після створення перших табу виникає інша форма шлюбу – групова. У ній статеве спілкування дозволено тільки між одними людьми у опколінні: братами та сестрами. Потрібно відмітити, що й поняття брат чи сестра за цією теорією з'являються не одразу, бо для виникнення такого поняття треба, щоб був зроблений у житті акцент саме на тому, що деякі люди походять від одної матері. І тому, вони ближче один до одного, ніж інші. Також важливо, що поняття сім'я тоді було тотожно поняттю племені. Така форма відносин належить до ендогамних спільностей, що має у собі людей одного покоління з одного племені.

Пуналуальна сім'я («пуналуа» - близький товариш) – третя за Морганом форма групового шлюбу, яку знайшли у гавайців у дев'ятнадцятому столітті. Забороняє статевий зв'язок між єдиноутробними братами і сестрами, а також братами і сестрами більш далеких ступенів споріднення. Льюїс Морган помилково вважав загальною формою розвитку сім'ї в первісну епоху, що йде за кроворідною сім'єю. У 1891 році в 4-му виданні "Походження сім'ї, приватної власності та держави" Фрідріх Енгельс зазначив, що Морган неправомірно приписував їй загальне поширення [11].

Парна сім'я. Заборона сексуальних відносин у середині своєї сім'ї-племені почали формувати екзогамні сім'ї – парний-груповий шлюб між людьми одного покоління, але які належать до різних родів. У стосунки можуть вступати брати з одного племені та сестри з другого племені, але у межах одного покоління. Починало діяти табу на інцест.

Саме введення нового табу надало змоги людям пропустити та відчутти через свою психіку заборону на певні дії і виокремити те, що через деякі вчинки вони будуть покарані суспільством.

Поліандрія. [10] З часом сексуальні та сімейні зв'язки ставали виборчими. Люди розвивалися у різних напрямках і виникло таке поняття, як поліандрія - багатомужжя. Розвиток власності породив такі питання, як спадок, як і коли він переходить до іншої людини. Хто володіє тими, чи іншими засобами виробництва або людськими ресурсами. Жінка займає домінуюче місце у суспільстві. Визначити хто саме тато тієї чи іншої людини було неможливо і рід вівся за материнською лінією. Це призводило до того, що жінка змогла домінувати у відносинах між людьми. Навіть зараз це можна побачити на Сейшельських островах, де панує матріархат.

Але варто зазначити, що якщо б форми були первинними, то саме вони зустрічалися у найнижкорозвинутих народах. Ми же бачимо, що саме багатомужжя та багатоженство зустрічається саме у скотарів і землеробів як виключення. Тобто людей на більш високому рівні розвитку ніж інші.

Александр Вестермарк у своїй роботі «Історія людського шлюбу» [12] виступав проти ідей Моргана. Він доказував, що первинною формою шлюбу є саме моногамія, бо все інше мало лише правовий статус відносин, але не показувало ступінь спорідненості. Ми не можемо досконало стверджувати, що саме промискуїртет або груповий шлюб біли первинними.

Інтимні відносини можуть виходити на перший план тоді, коли це не перешкоджає виживанню. Саме тяжкі умови життя та праці у первинному суспільстві направляли інстинкт на збереження сім'ї та дітей.

І. Я. Баховен розробив теорію, яку виклав у своєму творі «Материнське право. Дослідження гінекократії старого часу і її релігійної та правової природи» [9], яку він видав у 1961 році. У цій роботі він намагався теоретично доказати, що «у матріархаті» побули усі народи. У деяких народів опису та оповідання розказують про якихось ідолів-богинь родючості. Поліандрія має місце у деяких племенах Індії, Тибету, Південної Америки.

Багатоженство. [10] З часом ресурсів ставало багато та вони концентрувались у руках деяких представників роду та племені. Тут можна вже казати про «багатство» - концентрація ресурсів у деяких людей. Багатоженство, як явище могло виникнути у час поширення воєн, як способу збагачення, захисту територій та вирішення конфліктів.

З розвитком культури у людей почали з'являтися «багатства» і різноманітні ресурси. Почалось використання грошей у тому первісному вигляді, як ми знаємо його. «Використання грошей як засобу обміну підвищує ефективність економіки, заощаджує багао часу, що витрачається при обміні товарів та послуг» [13]. Багатоженство (полігенною) виникало в період поширення воєн як способу збагачення і вирішення конфліктів. Неможливість для жінки брати участь в них нарівні з чоловіком - в зв'язку з майже постійною присутністю поруч з нею маленьких дітей, особливо грудних, або вагітністю - привела до того, що провідна роль у сім'ї перейшла від жінки {матріархат} до чоловіка {патріархат}. Поширення питань спадкування на найрізноманітніші багатства і ресурси (не тільки людські) поставило проблему біологічного батьківства. Завдання жінки зводилася до народження дітей, спадкоємців батька. Оскільки материнство завжди очевидно, а батьківство - ні, від жінки стали турбуватися збереження невинності до вступу в шлюб і вірність чоловікові, а її зрада розглядалася як важкий гріх. З'явилися нові закони, що регулюють шлюб і сімейні відносини.

Розвиток суспільства формував нові виклики та форми регуляції статевих відносин. Усі ці шість пунктів показують теорію розвитку сім'ї, як поняття. Подолання біологічного потягу стає все більш важливим на кожному етапі. Шлюб стає своєрідним санкціонованим способом статевого спілкування у суспільстві. Суспільство дає право на це і у подальшому накладає суворі заборони та приймає відповідні закони, щоб захистити свій «стиль життя».

1.2. Соціальні чинники створення сім'ї у сучасних соціо-економічних умовах

Створення сім'ї – це основа розвитку та демографічного росту у нашій країні. Саме мотиви та чинники того, чи треба, чи не треба створювати сім'ю є тим, що передує саме дії з приводу створення сім'ї. Створення сім'ї можна розглядати як процес та як намір.

Шлюб є складним результатом додавання чинників індивідуально, економічного, суспільного, культурного, інформаційного та загального характеру. Якість шлюбу, його стабільність залежать перш за все від мотивів того, навіщо люди об'єднували свої життя у спільне буття. Дослідження таких мотивів має на меті створення картини того, як формуються сім'ї та який потенціал вони можуть отримати у майбутньому.

Провідним чинником у мотивах шлюбних відносин є ставлення до шлюбу та сім'ї. Мясичев В.Н. [14] вказував на те, що сенс ставлення до шлюбу полягає в тому, що воно є однією з форм відображення людиною навколишнього її світу. Формування відносин у структурі особистості людини відбувається в результаті відображення нею на свідомому рівні сутності тих соціальних об'єктивно існуючих відносин суспільства в умовах його макро- і мікробуття, в якому вона живе.

Важливість співвідношення чинників при вступі у шлюб показує, що не існує єдиної думки з того, яка з концепцій відповідає дійсності у повному обсязі.

Люди бажають кохати та бути улюбленими. Якщо людина, іде від тягарів життя та труднощів і не реалізує своє життєве покликання, вона може відчувати себе нереалізованою, неповноцінною. Кохання в сім'ї дає людині спокій. Дає можливість того, щоб особу прийняли такою, як вона є. Її у родині людина самоактуалізується для дій у зовнішньому світі.

Особистість людини показує її якості у соціальному середовищі. Рушійними силами особистості є самосвідомість, соціальні відносини, Ціннісні орієнтації, інтереси, потреби.

"Людина" - біосоціальна істота, що володіє членороздільною промовою, свідомістю, вищими психічними функціями, здатна створювати знаряддя, користуватися ними в процесі суспільної праці; "Індивід" - жива істота, представник біологічного виду; "Особистість" - людський індивід як суб'єкт міжособових і соціальних відносин і свідомою діяльністю; "Індивідуальність" - характеристика людини зі сторони її біологічних і соціально значущих відмінностей від інших людей. [15]

І саме у цьому пункті ми будемо розглядати соціальні чинники створення сім'ї, чинники які передують діям та впливають на те, приймати чи ні ті чи інші думки з приводу створення сім'ї.

За Кавкою М. критичне становище української сім'ї значною мірою з'явилося та походить від:

1) «громадянських» шлюбів; 2) легким сприйняттям розлучень суспільством; 3) збільшенням кількості розлучень; 4) тяжіння до бідності; 5) зростання неповних сімей; 6) родини «вільні» від дітей; 7) зменшення кількості дітей у сім'ї.

Значною мірою впливають на соціальні чинники створення сім'ї у людини агенти соціалізації, які виокремлював Слезер Н.: [16] «Батьки, друзі, тренери, духовні наставники, підприємці та інші люди зацікавлені в тому, щоб ми освоювали соціальні ролі і прагнули виконувати їх у житті. Інститути, окремі люди і групи, які сприяють соціалізації, називаються агентами соціалізації.»

«Особистість – усталений комплекс якостей людини, набутих від впливом відповідної культути суспільства, конкретних соціальних груп і спільнот, до яких вона належить і до життєдіяльності яких залучена.» [17]

У своїй роботі він виокремлює таких агентів: батьки, брати і сестри, родичі, няні, друзі сім'ї, вчителі, вихователі у гуртках, вихователі в літніх

таборах, лікарі, нові няні, однолітки, школу та окремо розкриває вплив засобів масової інформації, як соціального агента впливу на людину. Сюди також потрібно додати культуру й релігію та правову систему країни.

На даний час у нашому суспільстві дорослі люди та діти починають засвоювати інформацію не тільки від інших людей особисто, а ще й від відеороликів, телевізійних передач, фільмів, музики, газет. Те, що несуть у собі ці засоби впливу, має глибокий вплив на соціалізацію особистості, допомагає формувати певні цінності та моделі взаємодії й поведінки.

Саме тому, вплив держави на формування мотивованого вступу у шлюб через засоби масової інформації є одним з дієвих способів досягнути підвищення рівня народжуваності.

Людина провидить біля екрану все більше часу і це дає змогу отримати на себе певний тип впливу. Слезлер зазначає, що: «Діти віком від двох до одинадцяти років проводять біля телевізора в середньому близько 27,6 години на тиждень. Середній випускник школи вже встиг витратити в середньому близько 15 тис. годин на перегляд телепередач (сюди входять, крім усього іншого, близько 350 тис. рекламних оголошень і 18 тис. вбивств).» [16]

Телевізійні програми або наукові фільми можуть бути корисними для людини і за допомогою них вона може пізнавати світ навколо себе. Але так само вони можуть бути і деструктивними, щеплюючи негативні форми поведінки та дій, або вводячи в оману (агресія, апатія, чайлдфри, 1 дитина на родину, гедонізм, нові соціальні «норми» не притаманні нашій батьківщині: гомосексуальність, гендер).

Разом із потребами людини чітко зав'язаний інтерес особистості. Інтерес викинає як розуміння особистістю, що в неї існують власні потреби. І саме потреби разом з інтересом формують те ставлення до зовнішнього світу, який є у людини. Є направляючими її поведінки у соціумі.

Узгодження норм та правил поведінки особистості з соціумом йде від того, які цінності вона сповідує. Людина дивиться на те, що трапляється у

сіспільстві через свої ціннісні критерії, через своє розуміння добра й зла, справедливості, користь тієї чи іншої дії.

Цінності – суспільне ставлення особистості, яке переносить її потреби та інтереси на матеріальні та духовні явища, надає їм визначальних соціальних ознак. [17]

Впливає на світогляд та цінності людей також національна релігія, яка притаманна даній території. «Національна релігія – релігійне вірування і культова дія, притаманні певному народові, нації. До них належать іудаїзм, індуїзм, синтоїзм, конфуціанство та інші релігії, пов'язані з певною національністю. У національній релігії конфесійні та етнічні кордони здебільшого ідентичні, хоча за певних умов і обставин їх прихильники можуть бути особи інших національностей. Існуючи на конкретному ґрунті, вони тісно переплелися з елементами національної культури, традиції і звичаїв народів, що їх сповідували. Національні релігії впливають на менталітет народу, регламентають поведінку і побут людей, сприяють розвитку та збереженню відповідного етносу, перешкоджають його культурній і мовній асиміляції.» [18]

Розвиваючи своє розуміння іншої людини, особа розуміє з часом, що знайти «свого» чоловіка або жінку та жити тільки з ним до кінця життя можна через уподібнення до іншої людини та емпатію. Соціальні зв'язки можуть призвести до думки, що саме з обраною людиною можна будувати подружнє життя. «Одним з найпростіших способів розуміння іншої людини є уподібнення (ідентифікація) їй себе. Це, зрозуміло, не єдиний спосіб, але в реальних ситуаціях взаємодії люди користуються таким прикладом, коли припущення про внутрішній стан партнера будується на основі спроби поставити себе на його місце.

Встановлено тісний зв'язок між ідентифікацією та іншим, близьким за змістом явищем - емпатією. Емпатія також визначається як особливий спосіб сприйняття іншої людини. Тільки тут мається на увазі не раціональне осмислення проблем іншої людини, як це має місце при взаєморозумінні, а

прагнення емоційно відгукнутися на її проблеми. Емпатія повинна бути протиставлена розумінню в суворому сенсі цього слова: емпатія є афективне "розуміння". Емоційна її природа проявляється саме в тому, що ситуація іншої людини, партнера по спілкуванню, не стільки "продумується", скільки "відчується".» [19]

Важливим соціальним чинником є статус особистості. Створення шлюбу між особами різного соціального статусу можливе, але засуджується рідними та близькими людини. Соціальний статус може бути низьким, середнім та високим.

За основну розрахункову величину беремо загальний рівень впливу людина на соціум.

«Соціальний статус особистості - позиція особистості в соціальній системі, пов'язана з належністю до певної соціальної групи, спільноти, сукупності її соціальних ролей та якість і ступінь їх виконання.» [17]

Мотивом діяльності людини, як суб'єкта цієї діяльності, є усвідомлення потреб до досягнення своїх задач. Усі мотиви, які має людина можуть мати у собі ті, що домінують, та усі інші, другорядні. Так само, як кожному мотиви притаманний свій власний розподіл на більш дрібні складові.

Мотиви показують те, що може робити людина, її діяльність. Людина проваджуючи свою власну активну позиції показує що варіативність навколишнього середовища стає більш соціальною, середовище формує відносини у соціальному плані і це відображає соціальну якість людини для суспільства й середовища. Кожна людина має свої вподобання, цілі, задачі, свої ролі та норми поведінки.

Важливою складовою соціальних чинників створення сім'ї є вік людини. Розрізняють дитинство, отрочество, юність, зрілість та старість. [17] Саме у юності та зрілості людина створює сім'ю і це допомагає їй задовольнити власні потреби.

Дитинством ми будемо називати вік від народження до 7 років. Саме у дитинстві людина вчиться грати, засвоювати норми та правила поведінки,

мають відсутність стереотипів, гостро та швидко сприймають дійсність. У цей час соціально-культурні риси нашого суспільства не розглядають створення сім'ї.

«Дитинство в науковій літературі розглядається в історико-культурному контексті та визначає його як соціокультурний прошарок суспільства з притаманними культурними запитами і потребами, традиціями, нормами, правилами, що існують в межах вікової групи. У соціології дитинство розглядається як частина соціальної структури суспільства, де враховується еволюція способів виробництва, статеві та вікова стратифікація, типи родин, системи міжособистісних відносин, соціокультурні цінності. Культурологічний аналіз показує, що суспільно-економічним формаціям притаманні свої стратегії виховання, для яких підґрунтям стають моральні, релігійні і соціальні засади, що визначають пріоритет соціального впливу як такий, що активізує ініціативу і творчість дитини.» [20]

Отроцтвом ми будемо називати час від 7 до 15 років. Саме тут людина має бажання самоствердитись, має неправильну оцінку своїх можливостей, обіймає гостру реакцію на свої дії з боку інших, має високий інтерес до себе та прагне ствердитись як людини. У данний час людина починає замислюватися над тим, хто і як людині подобається, у пізньому отроцтві людина замислюється, які існують між людьми статеві відносини, що таке сім'я, чи тільки секс тримає людей один біля одного, чи існують інші стимули створювати сім'ю та народжувати дітей. У цей час у нашій країні ще не прийнято створювати сім'ю.

«Соціальні (культурні) антропологи давно звернули увагу на варіативність стилів виховання в період включення індивіда в світ дорослих. Варіативними виявляються і результати виховання в період отроцтва. При цьому сам період отроцтва співвідноситься не стільки з календарним віком, скільки з формуванням нової соціальної ідентичності.»[21]

Юністю ми будемо називати час від 15 до 29 років з поділом на ранню та пізню. Характеризується професійним визначенням людини, визначенням

засвітоглядних питань та оцінок, стереотипізації мислення, людина спрямована на досягнення. Саме у цей час людина людина проходить соціалізацію через активну взаємодію між різними верствами суспільства.

«Для справжньої соціалізації недостатньо мати наставника. Сенека говорив: щоб вийти зі стану нецтва, потрібно звернутися до турботи про самого себе. Антична філософія знала термін "стультус" (від лат. Stultus - "дурень"), що позначає людини, що не вміє керувати собою в процесі особистісного розвитку. "Стультус" - той, хто розкиданий, хто дозволяє себе захопити, хто нічого не робить, хто пускає життя на самоплив і не направляє свою волю ні до якої мети, хто відкритий будь-яким впливам ззовні. Новий час до переліку негативних характеристик "стултуса" додало розуміння того, що справжньою метою людини розумної є мистецтво управляти собою для самореалізації і що це мистецтво не зводиться до примітивного індивідуалізму (егоїзму)». [21] У цей час людина замислюється над потенційним партнером для створення сім'ї, чоловіки шукають відповідну жінку, жінки – чоловіка. Створюються сім'ї, починається піклування про сім'ї та виконання своїх обов'язків, покладених на людину родиною, суспільством. Час задля народження та виховання дітей.

Зрілість ми будемо називати роки життя від 29 до 60. У ці роки людина має змогу ствердитись та реалізуватися у житті. Людина має зрілу форму мислення, сформувала свій світогляд та життєву позицію. У неї існує моральна відповідальність та самостійність буття.

«Психологічно зріла особистість характеризується такими особливостями:

широкі межі власного «Я», тобто люди можуть подивитися на себе «з боку». Вони беруть активну участь у сімейних і громадських справах, мають свої «хоббі», цікавляться політикою і релігією;

здатність до теплих соціальних стосунків: дружньої інтимності та співчуття. Вони демонструють щире любов до сім'ї і друзів, терпимі до чужих думок і цінностей;

прийняття себе такими, якими вони є. Вони мають позитивне уявлення про самих себе, терпляче ставляться як до власних недоліків, так і недоліків інших людей. Уміють керувати власними емоційними станами;

реалістичне сприймання світу, досвід і певний рівень домагань. Вони сприймають речі такими, якими вони є, а не такими, якими вони хотіли б їх бачити. В них достатньо досвіду і сил, щоб мати справу з реальністю. Такі люди мають належну кваліфікацію у своїй сфері діяльності і прагнуть досягнути особисто значимі й реалістичні цілі;

здатність до самопізнання і наявність почуття гумору. Психологічно зріла особистість має чіткі уявлення про свої сильні і слабкі сторони. У цьому допомагає почуття гумору, яке дає змогу бачити і приймати абсурдні аспекти життєвих ситуацій, посміятися над собою, не втрачаючи поваги до себе;

цілісна життєва філософія. Вони сприймають цілісну картину світу, тому що не пропускають значиме у власному житті. В їхній системі цінностей є головна ціль, навколо якої вибудовується все їхнє життя.» [22]

І останньою йде старість, яку ми виокремимо, як час життя від 60 років й вище можна охарактеризувати як зниження працездатності й припинення активної фази досягнень у роботі, погіршення здоров'я та більш консервативні погляди на дійсність.

«Психологічні новоутворення віку - духовна зрілість, десексуалізацію. Особливості пізнавальної сфери: спостерігається вузькість сприйняття, неухважність уваги, ригідність мислення, зберігає свої функції логічна пам'ять, а також знижуються швидкість когнітивних процесів, функції сенсорної сфери, пізнавальна активність, критичність мислення, обсяг уваги і пам'яті. У більшості можна помітити мудрість.» [23]

Культура впливає на людину починаючи з раннього дитинства. З того моменту, як почали діяти різні типи взаємодій між суб'єктами у соціальному плані при соціальному процесі.

«Культура — соціально-прогресивна творча діяльність людей в усіх сферах буття і свідомості, спрямована на зміну дійсності, перетворення

багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості, на всебічний і повний вияв і розвиток сутнісних сил людини. Культура — це рівень оволодіння людиною чи суспільством досягнутими цивілізаційними цінностями, їх наявність та створення нових цінностей. Це ступінь людського в людині. Культура охоплює всю сукупність матеріальних і духовних цінностей, які вироблені впродовж історії людства. Тому з соціологічної точки зору можна дати таке визначення цьому явищу.

Культура — це соціальний механізм взаємодії особистості, спільноти з життєвим середовищем, який забезпечує передачу досвіду і розвиток форм та способів діяльності. Культура є складним динамічним утворенням, яке має соціальну природу і виражає соціальні відносини, спрямовані на створення, засвоєння, збереження та розповсюдження предметів, ідей, ціннісних уявлень, які забезпечують взаєморозуміння людей в різних соціальних ситуаціях. Кожне нове покоління людей знаходить культуру вже існуючою. Водночас саме люди породжують, підтримують та змінюють ті чи інші частини свого соціального і культурного оточення, культуру в цілому, притаманну даній соціальній системі. В результаті культура як система норм та цінностей даної суспільної системи або соціальної спільноти функціонує, розвивається та змінюється, а разом з нею змінюються норми та цінності людей. Культура передається через навчання. Вона неможлива без соціальної комунікації.» [17]

Саме культура у широкому смислі може надавати з часом людині переконання у тому чи іншому питанні. Переконання людини можуть бути як зрозумілими, так і незрозумілими для неї самої. Може проходити стереотипізація переконань, яка як допомагає людині залишатися сама собою, так і не дозволяє людині побачити чось нове у старих речах. Стереотипізації показує людині емоційно окреслені образи, вони часто спрощені, невідповідають дійсності, приписуючи ознаки об'єктам, яких немає.

Стереотипізації дійсності викривляє її та показує процеси у спрощено-схематичному вигляді. Така дія є психологічним захистом до дійсності, сприймається людиною поверхно, однобічно і мають сильне емоційне почуття.

Некритичність стереотипізації дозволяє маніпулювати людиною, показувати й нав'язувати їй будь-яку думки чи ідеї.

«Цивілізація» - історично, конкретний стан суспільства, який характеризується досягнутим рівнем продуктивних сил, особливою формою виробництва і відповідною духовною культурою людей» [24]

Виокремлюють у культурі різні рівні та різновиди. [17]

За рівнями: елітарна, народна, масова.

За різновидами: домінуюча, субкультура, культура.

Культура, яка спрямована на створення шлюба, батьківства, дитинства, на те, що бути подружньою парою – обов'язок кожного, буде виховувати у особі такі ж самі установки.

І навпаки, гедонізм, чайлдфри, життя для себе, нерозбірливі статеві зв'язки створять у свідомості особи направлення на задоволення тільки власних потреб.

1.3. Індивідуально-психологічні чинники створення сім'ї

Окрім соціальних чинників існують також психологічні чинники, які впливають на людину. Якщо ми кажемо про соціальні чинники, як вплив на людину ззовні, то індивідуально-психологічні чинники впливають "зсередини". І основним є мотивація робити чи не робити певні дії.

За Олпортом Г. особистість людини: «це динамічна організація особливих мотиваційних систем, звичок, уявлювань і особистісних рис характеру, які визначають унікальність його взаємодії з середовищем, передусім соціальним.» [25]

Мотив – це психологічний процес, що спонукає до свідомих чи несвідомих вчинків та дій. [26] Мотив вступу у шлюб – це сукупність розвитку людини, його досвід, життєві установки, погляди на власне буття, які направляють людину до задоволення своїх потреб та соціальних вимог через

шлюб. І саме з цього можна робити висновок, що чим більш зрілою є людина, тим більш зрілі мотиви вступу у шлюб у неї.

Костюк С. Г. наголошував: «Крім того, важливою підсистемою структури особистості є спрямованість її діяльності, яка визначається потребами й інтересами, ціннісними орієнтаціями, цілями та установками, моральними та іншими почуттями. Особистість характеризується і тим, як вона здійснює свої потяги, реалізує свою цілеспрямованість, якими вміннями, здібностями та вольовими якостями володіє. Звичайно, у структурі особистості включаються і психофізіологічні властивості індивіда.» [25]

«Потреби – динамічно-активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність, спрямовану на зняття цієї залежності. В процесі діяльності відбувається як розвиток особистості, так і перетворення середовища, в якому живе людина. Отже, потреби – це рушійна сила розвитку особистості.» [25]

Потреби класифікуємо на базові, похідні та вищі. [25]

Базовими потребами називають ті, що сосереджують свою дію на умовах життя, діяльності людини у світі, матеріальні складовій, відпочинку, спілкування, пізнанні.

Похідні потреби включають у собі навчання, естетичне задоволення.

До вищих потреб ми включаємо будь-яку потребу у творчості людини.

З потреб виходить мотивація і сам мотив робити щось чи ні. «Мотив – обґрунтовання рішення задовольнити або не задовольнити вищезазначені потреби в данному об'єктивному й суб'єктивному середовищі». [25]

Людина переживає усвідомлення та процес трансформації від думки й потреби до дії, яка задовольнит цю потребу. Потреба, як недостача чогось переходить у мотивацію, розуміння потреби й далі слідує мотив, як рішення, яке має підґрунття. Не кожен мотив добреусвідомлюється людиною і вона чітко розуміє, навіщо вона робить ті чи інші дії.

Мотиви вступу до шлюбу майбутнього подружжя можна поділити на конструктивні та деструктивні. [27]

Конструктивні мотивів вступу в шлюб це мотиви, які сприяють створенню гармонійних сімейних стосунків, взаєморозумінню, захисту та підтримці один одного.

Деструктивні мотиви – це мотиви, які можуть привести до дисгармонії у сімейних стосунках. Серед таких мотивів можна визначити наступні: втеча від батьків, прагнення позбавитися самотності, пошук матеріальних благ, престиж, бажання узаконити сексуальні відносини, небажана вагітність.

Шнейдер Л. Б. також виділяє 3 мотива [28] вступу у шлюбні відносини: сам факт здійснення шлюбу («штамп у паспорті»), певний тип шлюбу («саме з цим чоловіком жінка зможе побачити увесь світ»), певна людина для шлюбу («просто бути з цим чоловіком»).

1. Сам факт укладення шлюбу. Основною метою створення сім'ї за таким мотивом є тиск інших, які постійно нагадують, що особі потрібно одружуватися. Впливає суспільна думка про те, що вже час і у такому віці (20,25,30,35,40 років) точно потрібно одружуватися і хай на кому, краще ніж бути одному. Інша людина є просто знаряддям для виконання такого завдання від суспільства.

2. Певний тип шлюбу. Головною метою тут є орієнтація на ту людину, яка може втілити основні вимоги та уявлення. Еріх Фромм у своїй книзі «Мистецтво любові» зазначив, що шлюб часто укладають із соціальних міркувань, на принципі взаємовигідного обміну, на прагненні купувати. [29]

3. Певна людина для шлюбу. Цю форму шлюбу ми можемо назвати одержимістю одним індивідом іншим. Саме тоді особа сприймає майбутнього чоловіка\дружину як особистість, зі своїми слабкостями та недоліками.

За іншою великою класифікацією, можна поділити на 4 мотиви-групи: емоційно-етичні; самореалізаційні, обов'язкові, мотиви дефіциту.

Емоційно-етичні. Однакові інтереси, кохання, дружба. Любов виражається, кажучі словами апостола Павла: «Любовь долготерпит, милосердствует, любовь не завидует, любовь не превозносится, не гордится, не бесчинствует, не ищет своего, не раздражается, не мыслит зла, не радуется

неправде, а сорадується истине; все покрыває, всему верит, всего надеється, все переносит. Любовь никогда не перестает, хотя и пророчества прекратятся, и языки умолкнут, и знание упразднится» [30]

Еріх Фромм наголошує, що якщо ти когось любиш, то відчуваєш себе одним цілим із ним - але з таким, як він є, а не з таким, якого ти хочеш бачити об'єктом свого використання. [29]

Самореалізаційні. Сюди ми можемо віднести народження дітей, самопізнання, пізнання інших, довге спілкування з коханою людиною. І діти подекуди виступають об'єктом реалізації прагнень своїх батьків.

Обов'язкові. Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків. Дітонародження забезпечує продовження роду, виконання соціального закону, який полягає у біологічному відтворенні «себе» з мінімальним коефіцієнтом 2,1. Платон у праці «Закони» стверджує, що відносно будь-якого шлюбу повинна виконуватися одна вимога: кожна людина має укладати шлюб корисний для держави, а не тільки приємний для нього самого, людина має слідувати своїй вічно творчій природі, тому він має залишити після себе дітей і дітей своїх дітей [31].

Дефіцитні. Це як свідомі, так і несвідомі мотиви вступу у шлюб: помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів,

На мотиви вступу у шлюб впливають ціннісні орієнтації, які впливають на регуляцію поведінки людини. І саме у молодих людей є такі орієнтації, як: кохання, потреба бути з кимось, прагнення особистого розвитку. [32]

Біологічні властивості індивіда – вікові, спадкові, соматичні, статеві, фізіологічні, біохімічні, антропологічні – значною мірою впливають на розвиток та психічні прояви особистості. [25]

Виділимо наступні мотиви, які Чхаїзде А.О. приводить у своїй роботі:

«1. Біологічні мотиви. До них ми віднесли наступні: прагнення узаконити сексуальні стосунки; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.

2. Економічні мотиви, які включають: матеріальну забезпеченість майбутнього чоловіка або дружини; наявність житлової площі у чоловіка або дружини; наявність автомобіля у майбутнього чоловіка або дружини; перспективну/престижну роботу майбутнього чоловіка або дружини; обіцянку матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, видатною у суспільстві людиною; ділові стосунки (спільний бізнес).

3. Соціально-культурні, а саме: прагнення підвищити повагу в очах навколишніх; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі мають вступити в шлюб); бажання досягти статусу сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися незаміжньою (не одруженим); звичка у стосунках; почуття жалощів до партнера; цікавість.

4. Духовні мотиви: взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу.» [33]

Можемо виокремити наступні психологічні чинники створення сім'ї: емоційно-рефлексивний (пізнання іншого через риси); рефлексивний (пізнання через почуття, звертається увага на якості людини); інстинктивний; інституціональні (бажання мати сім'ю); конформістські (приспособлення); інструментальні (сім'я використовується для досягнення мети); егоїстичні (дівчину кинув коханий і вона, щоб помститися, виходить заміж за іншого), у чоловіків егоїстичні мотиви, у жінок — травматичні.

Потрібно також виокремити піраміду потреб Маслоу, яка теж виявляє потреби людей на шлюб. [34] Виділимо наступні: потреба любити самому і відчувати любов, потреба в самоствердженні і самореалізації, прагнення бити дорослим через створення власної сім'ї, потреба в почутті безпеки, потреба в

аффіліації, потреба у продовженні роду, мотив мати стабільні сексуальні відносини, прагматичні мотиви, мотиви долгу та соціальної відповідальності.

Для людей, які вступають у шлюбні відносини, мотиви, якими вони керуються при вступі у шлюб, є тим головним, що допомагає їм потім будувати свої стосунки. Створення та розвиток мотивів – це тривалий за часом процес, у який у певної людини складаються погляди за шлюб та сім'ю. І одну з провідних ролей тут грає саме понуючи традиції, норми поведінки та залицяння, установки на шлюб.

Щоб біло зроблено конкретну дію по створенню сім'ї – підписання акту громадського стану у РАГСі, потрібно пройти декілька ступенів, які можуть привести до цього.

Спочатку виникає думка, потім йдуть роздуми, прийняття або не прийняття ідеї. [35] А вже потім йдуть конкретні дії з приводу створення сім'ї, наприклад: створення умов для майбутньої сім'ї, пошук чоловіка\дружини, пошук інформації, спілкування з майбутнім чоловіком\дружиною, період залицяння, знайомство з батьками, інколи їх благословення, підготовка до шлюбу, реєстрація шлюбу, інколи вінчання.

На даний час можемо виокремити наступні психологічні фактори створення сім'ї: закоханість; продовження роду; прагнення мати дітей; меркантильні фактори: залишити батьківський будинок, економічна вигода; схожість напрямів дозвілля; традиції; втеча від самотності; сексуальний потяг; прагнення особистого щастя.

Створення сім'ї може мати під собою різні психологічні мотиви та чинники. До них можна віднести за Суисловою Т. Ф. [36]: контекст та ситуація знайомства; перші хвилини та враження про партнера; психологічні якості людей, які зустрічаються; скільки часу триває спілкування до шлюбу; хто є ініціатором початку шлюбу; скільки пройшло часу для прийняття пропозиції про шлюб; скільки років майбутньому подружжю; благословення батьків або їх заперечення браку своїх дітей; відношення у сім'ї з братами та сестрами. А позитивним вкладом в створення сім'ї вкладають знайомство на роботі чи у

навчальному закладі, взаємне симпанія при першому знайомстві та період спілкування від одного до півторароку.

Теоретичний аналіз наукової літератури, досліджень із проблеми, досвід психологів-консультантів у цілому дають підставу психологам зробити висновок про те, що, з одного боку, психологічна готовність до шлюбу – це інтегроване психологічне утворення, яке включає стійку позитивну мотивацію шлюбу, актуалізацію знань, умінь і навичок особи, особистісні якості сім'янина, здатність до емпатичного розуміння партнера, конструктивну поведінку в сім'ї; а з іншого – це процес та результат діяльності [37]

Готуючи молодих людей до створення сім'ї та шлюбу маємо на увазі, що це є складова частина виховного процесу молоді у нашій країні. Виділимо фактор стабільності молодих родин як готовність молоді до шлюбу. Готовність до шлюбу – це комплекс переконань психологічно-соціального характеру, що показує підхід особи до способу життя, цінностей шлюбу.

Готовність до шлюбу включає у собі такі пункти:

1. формування визначеного морального комплексу – готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків стосовно свого шлюбного партнера, майбутніх дітей. Формування цього аспекту виявиться пов'язаним із розподілом ролей між подружжями;

2. підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва. Сім'я є малою групою, для нормального її функціонування потрібна погодженість ритмів життя чоловіка та жінки;

3. спроможність до самовідданості стосовно партнера. Здатність до такого почуття включає спроможність до відповідної діяльності, заснованої, насамперед, на якостях і властивостях альтруїзму люблячої людини;

4. наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, – емпатійний комплекс. Важливість цього аспекту пов'язана з тим, що шлюб за своїм характером стає більш психологічним унаслідок витонченості людини як особистості. У зв'язку з цим зростає роль психотерапевтичної

функції шлюбу, успішній реалізації якої сприяє розвиток здатності до співпереживання, уміння співчувати емоційному світу партнера;

5. висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;

6. уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом, спроможність до саморегуляції власної психіки й поведінки. [37]

На думку психологів, морально-психологічна підготовленість особистості до шлюбу означає сприйняття цілого комплексу вимог, обов'язків та соціальних стандартів поведінки, якими регулюється сімейне життя. До них відноситься бажання скласти нові правила та підходи зі своїм шлюбним партнером, прийняти обов'язки щодо своїх майбутніх дітей та їх виховання, уміння пристосуватись до звичок іншого члена сім'ї. [28; 39]

За Ковальовим С.В., мотивація шлюбу має п'ять основних мотивів: любов, духовну близькість, матеріальний розрахунок, психологічну відповідальність, моральні розуміння. [40]

Виділимо [37], потребу в психологічній готовності та спроможності виконувати ролі чоловіка й дружини, а потім – батька та матері. Кожна соціальна роль уключає визначені чекання, що пред'являються до її виконавця. Тому готовність до ролі чоловіка й дружини означає чітке їх знання (тобто прав та обов'язків) і бажання виконувати ці ролі. Сучасні молоді люди мають настільки ж виражені сексуальні імпульси, що і їхні попередники, але опанувати ними доводиться в умовах, коли правила й норми керування сексуальністю надзвичайно розмиті, а освоювати їх – у момент, коли власне Еґо ще надзвичайно слабке. У зв'язку з цим, незважаючи на достатність літератури з питань статевих взаємин, багато молодих людей мають перекручені уявлення про свою сексуальність.

Особистість – системна якість набуте індивідом у предметній діяльності та спілкуванні, що характеризує його з боку включення в суспільні відносини. [38]

Виокремимо зрілість психологічну, як фактор досягнення людиною спроможності бути у шлюбі. Не усі люди є зрілими, коли вступають у шлюбні відносини і зрілість не досягається швидко. Її потрібно виховувати.

Отже, за дослідженнями вчених існувало багато типів шлюбу, але саме ікий з них був першим науковій думці зараз невідомо. Це питання потребує подальшого вивчення та розробки. Мотиваційні поштовхи до створення сім'ї часто неусвідомлюються людиною і можуть мати деструктивний характер.

Соціально-культурні чинники створення сім'ї впливаю зовні на людину, показуючи приклад чи даючи зрозуміти, як можна поводитись людині, а як – ні.

Ми можемо казати про те, що людині притамані різні мотиви створення сім'ї. Це й біологічні, економічні, соціально-культурні, духовні мотиви.

Вивчення й виокремелння сучасної типології мотивів вступу у сім'ю є актуальною роботою майбутніх вчених.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

2.1. Мета, методика та організація емпіричного етапу дослідження

Мета емпіричного дослідження складає емпірично дослідити соціально-психологічні чинники створення сім'ї у сучасних соціо-економічних умовах

Завдання. Опросити населення про ставлення до сім'ї у цілому, що впливає на прийняття рішення про створення сім'ї та шляхи покращення становлення цього чинника.

Визначення кількості дослідів. Проведено одне дослідження.

Збір даних зроблений на основі опитування по вибірці респондентів за одини день у фіксованому місці. Буде проведено пряме опитування задля більш чіткого розуміння, хто і як відповідає на запитання.

У ході експерименту використовуємо закритий, природній, натуральний польовий, констатуючий, складний вид експерименту.

Закритий тип експерименту – потрібен для отримання об'єктивних даних.

Природній – проводимо у природніх умовах існування об'єкта дослідження

Натуральний польовий – знаходимося у місці перебування респондентів.

Констатуючий – вимірюємо дані на даний час

Простий – не маємо розгалуженої структури опитування. [41]

Обґрунтування вибору способів оброблення та аналізу результатів експерименту. Дані, які будуть отримані після реалізації дослідницького експерименту, будуть проаналізовані по кореляційній стратегії.

Вона використовується при виокремленні двох чи більше аспектів доліджуваного явища у вибраній кількості респондентів. Ми використовуємо цю стратегію:

1) у випадках, коли маніпулювання якимись аспектами чи умовами досліджуваних явищ практично неможливо досягнути;

2) у недостатньо досліджених сферах знання, де необхідне попереднє уточнення можливих змінних;

3) коли встановлюються зв'язки між великою кількістю змінних;

4) для встановлення валідності і надійності тестових методик, які базуються на підрахуванні певних типів відповідей.

Після проведення аналізу будемо математичну модель відображення даних й так, щоб вона відповідала наступним характеристикам:

- вона повинна бути адекватною й адекватно описувати експеримент;

- має бути наявна деяка множина спостережуваних результатів у рамках розглянутої математичної моделі за строго визначених фіксованих початкових даних, описуваних у межах математичної моделі;

- повинна існувати принципова можливість здійснити експеримент з випадковим результатом необмежену кількість разів за незмінних вхідних даних.

Методами вирішення аналізу завдань буде кореляційний аналіз окремих елементів анкети.

Можемо виділити наступні етапи емпіричного дослідження:

1. Здобування фактів. Це перший етап емпіричного дослідження, коли дані опитування будуть фіксуватися в процесі роботи. На даному етапі отримані результати записуються й оцінюються; автор намагається зробити дані максимально об'єктивними, очищаючи їх від побічних ефектів.

2. Обробка даних. На даній стадії результати проходять первинну обробку з метою знаходження залежностей й закономірностей та зв'язків.

Під час такого пізнання реальності можна вивести важливі закономірності, скласти певну класифікацію, виявити очевидні зв'язки між об'єктами.

Опис вибірки дослідження.

У ході експерименту буде взаємодія з 70 людьми різного вікового стану, якого буде достатньо для дослідження.

Вибір змінних факторів. Зміні фактори у цьому дослідженні складають: стать, вік, сімейний стан, рівень доходу.

Вибір кроку зміни факторів, визначення інтервалів між майбутніми експериментальними точками. Крок зміни факторів: стать – чоловіча чи жіноча, вік – 1 рік, інтервал 16-40 років, сімейний стан – одружений чи не одружений, рівень доходу – 10000 грн, інтервал 0-100000 грн.

Опитування проведемо серед громадян 16-40 років, чоловіків та жінок у пропорції 50 на 50 відсотків. Респонденти не зацікавлені у результатах вимірювань, опитування проводиться анонімно, не збираються дані про ПІБ, сторінок у соціальних мережах, номерів телефонів чи іншої опізнавальної інформації.

Методика та її опис.

Порядок реалізації іспитів. Вибір локації, підготовка матеріалів для експерименту, виїзд на локацію, проведення експерименту, захист отриманих даних від втрати, закінчення експерименту.

Обґрунтування вибору засобів для вимірювання. Засобом для вимірювання буде використано опитування за допомогою підготовленої та надрукованої анкети. Це робиться для того, щоб робити дослідження швидше та зачистити дані від втрати, якщо це було зроблено на електронному носії.

Опис проведення експерименту. Дослідник готує форму для проведення опитування, ручки, листи бумаги, виходить на вибрану локацію у вихідні, час проведення експерименту – 5,5 годин. Перед проведенням опитування, кожному респонденту розкажує, що думки респондента потрібні для написання роботи по психології. Каже респонденту своє ім'я та наголошує, що опитування є анонімним. Дослідник не каже ні мети дослідження, ні теми дослідження. Опитує громадян по анкеті, яка міститься нижче. Робить перерву у 1,5 години після 2 годин праці та продовжує ще 2 години.

Наше дослідження ми маємо змогу класифікувати, за способом проведення як очне, письмове та вибіркове. За часом та місцем проведення це одноденне дослідження, проведене на відкритому повітрі у м. Києві. Опитування, як дослідження має основну роль у науковій роботі.

2.2. Аналіз мотивів вступу в шлюб

Дослідження провидилось у місті Києві, у робочий день, понеділок. У дослідженні взяли участь 35 чоловіків і 35 жінок.

Для виявлення мотивів вступу у шлюб були використані наступні діагностичні методики: «Мотиви створення шлюбу» (Чхаїдзе А.О.) та «Психологічні чинники формування центрованності на шлюбі у юнацькому віці» (Грицюк Н. О.)

1) Мотиви створення шлюбу (Чхаїдзе А.О.)

Мета анкети:

«Виявити мотиви вступу в шлюб у сучасних українців. Запропонована методична розробка може бути використана для дослідження людей від 16 років; не має обмежень за віком, за рівнем освіти або професійної діяльності.» [33]

Обладнання:

Роздрукована анкета на листі формату А4, яку заповнює дослідник зі слів респондентів.

Опис:

«За структурою запитань анкета вміщує закриті питання, які включають повний перелік варіантів відповідей. За формою запитань анкета містить прямі питання, які дають змогу одержати інформацію безпосередньо від респондента. У нашому дослідженні ми проводили анкетування, яке передбачає одержання анкети безпосередньо з рук дослідника. Цей різновид анкетування вважається більш надійним, гарантує добросовісне заповнення анкет, майже стовідсоткове їх повернення, але багато в чому залежить і від уміння дослідника встановити

психологічний контакт з респондентами, створити сприятливу атмосферу при опитуванні.» [33]

У анкеті використовуємо питання, відповіді на які респонденту показують шкалами.

«Для відповіді на запитання ... оцінити кожен мотив за п'ятибальною шкалою, де 5 –це дуже сильний вплив мотиву на рішення створити сім'ю, 4 – сильний, 3 –середня сила впливу, 2 –слабка сила впливу і 1 –це дуже слабка сила впливу мотиву на рішення про створення сім'ї.

Для обробки даних анкети необхідно вирахувати середнє значення шкальних оцінок за кожним мотивом окремо. Для визначення впливу біологічних мотивів на створення шлюбу необхідно суму шкальних оцінок розділити на 4 (кількість зазначених мотивів). Для визначення впливу економічних мотивів необхідно суму шкальних оцінок розділити на 7. Для дослідження місця соціально-культурних мотивів –суму оцінок ділимо на 11. Та для дослідження місця духовних мотивів –суму шкальних оцінок ділимо на 8. Найбільше числове значення серед чотирьох досліджуваних мотивів вказує на переважання певного мотиву при створенні власної родини.» [33]

Обробка результатів:

Таблиця 2.1.

Результати дослідження «Чоловіки»

Дані	Чоловіки						
	1	2	3	4	5	Знач.	Ст. відх.
Бали	7	8	6	12	12	35,75	2,83
Біологічні мотиви	15	13	10	4	3	14,57	5,34
Економічні мотиви	-	3	11	14	17	16,36	6,02
Соціо-культурні мотиви	2	4	9	15	15	21,5	6,04
Духовні мотиви	6,68	4,54	2	5	6	9,6	-
Ст. відх.	6	14	27	45	59	-	21,75
Сер. знач.							

За результатами дослідження ми бачимо, що біологічні мотиви займають критичне значення у виборі шлюбного партнера на даний час. Далі йдуть духовні мотиви і соціо-культурні мотиви. На останньому місці економічні мотиви створення шлюбу.

Значення «35,75» у графі «Знач.» «Біологічних мотивів» показує нам нібиж зацікавленість чоловіків у біологічних потребах. Тільки духовні мотиви можуть мати деякий вплив на мотиви створення сім'ї.

Значення «14,57» у графі «Знач.» «Економічних мотивів» показує нам, що чоловікам майже нецікаво женитися на жінці з причин її економічного стану для покращення свого.

З точки зору біологічної науки можна інтерпретувати дані так, що чоловіки більш заохочені у вирішенні своїх біологічних питань: прагнення узаконити сексуальні стосунки; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера. Економічні мотиви не грають вирішальну роль у виборі шлюбного партнера, бо чоловіки можуть вважати, що саме вони будуть підтримувати економічну базу майбутньої родини.

Таблиця 2.2.

Процентне відношення відповідей по таблиці 2.1. «Результати дослідження «Чоловіки»

-	Біологічні, у %	Економічні, у %	Соціо- культурні, у %	Духовні, у %	Сер. знач.	Ст. відх.
1 бал	15,55	33,33	0	4,45	13,33	14,85
2 бали	17,78	28,89	6,67	8,89	15,56	10,10
3 бали	13,33	22,22	24,44	20	20	4,80
4 бали	26,67	8,89	31,11	33,33	25	11,09
5 балів	26,67	6,67	37,78	33,33	26,11	13,74
Ст. відх.	6,29	11,86	16,10	13,42	-	-

При аналізі % відношення відповідей до загальної кількості респондентів, то бачимо, що соціо-культурні та духовні чинники грають переважну роль у % відношені. Чоловіки вибирали їх на нашу думку, бо розуміли, що для суспільства важливо, як і у якому вигляді будуть існувати їх статеві відносини.

Таблиця 2.3.

Результати дослідження «Жінки»

Дані	Жінки						
	1	2	3	4	5	Знач.	Ст. відх.
Бали	3	8	19	9	6	35,5	6,04
Біологічні мотиви	4	5	11	14	11	22,57	4,30
Економічні мотиви	3	5	13	10	14	14,72	4,85
Соціо-культурні мотиви	3	4	8	10	20	21,88	6,78
Духовні мотиви	0,5	1,73	5	2	6	8,65	-
Ст. відх.	3,25	5,5	13	11	13	-	5,49
Сер. знач.							

За результатами дослідження ми бачимо, що біологічні мотиви займають важливе, як і у чоловіків значення у виборі шлюбного партнера на даний час, але інші показники, такі як, економічні мотиви, наближуються до них. Духовні та економічні мотиви йдуть на одному рівні і є більшими ніж у чоловіків.

Отримані результати свідчать про більшу зацікавленість, мотивованність жінок у мотивах створення шлюбу. Вони більш усвідомлено підходять до вибору, для них важливими є майже усі сфери створення мотивів створення шлюбу.

Це визвано більшою доступністю інформації, страхами за те, щоб «усе було добре і з першого разу» та бажанням підготуватись до шлюбу.

Таблиця 2.4.

Процентне відношення відповідей по таблиці 2.3. «Результати дослідження «Жінки»»

-	Біологічні, у %	Економічні, у %	Соціо- культурні, у %	Духовні, у %	Сер. знач.	Ст. відх.
1 бал	6,67	8,9	6,67	6,67	7,23	1,115
2 бали	17,78	11,11	11,11	8,89	12,22	3,85
3 бали	42,22	24,44	28,89	17,78	28,33	10,32
4 бали	20	31,11	22,22	22,22	23,89	4,93
5 балів	13,33	24,44	31,11	44,44	28,33	13,01
Ст. відх.	13,42	9,55	10,77	15,07	9,72	-

У процентному вираженні найзначущими були духовні мотиви: взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу.

Біологічні мотиви не грали значущої ролі. А соціо-культурні та економічні мотиви, з незначним відставанням від першого місця, займали друге і третє місце.

Кількість відповідей показує нам що саме духовні мотиви для створення сім'ї є рушійною силою зараз для жінок. Що саме взаємна любов може покласти початок подружньому життю у їх житті.

Для жінок було значущим духовна близькість з людиною. Соціо-культурні мотиви грали 2 ступінь у мотивації, а економічні та біологічні мотиви мали незначну, порівняно з духовними мотивами, міру.

1) «Психологічні чинники формування центрованості на шлюбі у юнацькому віці» (Грицюк Н. О.)

Ціль методики:

Зробити висновок про наявність чи відсутність удосліджуваного центрованості на шлюбі. [42]

Обладнання:

Використавуємо очну процедуру дослідження, опитування респондентів, аудіозапис розмови, розшифрування розмови.

Опис:

Експерти прослуховували аудіо запис бесіди дослідника та досліджуваного та на основі розроблених критеріїв робили висновки про центрованість на шлюбі.

Особистість, у якої сформована центрованість на шлюбі, можна охарактеризувати такими особливостями:

1. Демонстрація поведінки, яка, на думку юнака, сприятиме якнайшвидшому укладанню шлюбу.

2. Наявність чітких уявлень про свого майбутнього партнера (ідеального партнера), найчастіше заснована на другорядних ознаках (таких як зачіска, стиль одягу, колір очей тощо).

3. Не усвідомлення істинної мети своїх дій.

4. Відсутність планів на майбутнє (період більше п'яти років).

5. Постійне повторення дій (однотипність поведінки).

6. Симпатія до осіб протилежної статі та антипатія до осіб своєї статі (іноді прихована антипатія).

7. Надзвичайно гостре переживання ситуації невдачі. [42]

Обробка результатів:

Таблиця 2.5.

Обробка результатів «Чоловіки-2»

№	Ранг	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Ст. відх.
1	Любов і секс	4	4	8	8	2	2	2	3	12	2,06

Продовження таблиці 2.5.

2	Спільні погляди та інтереси	2	6	4	6	3	9	8	3	4	2,55
3	Почуття самотності	3	3	3	6	10	3	7	7	3	1,94
4	Почуття обов'язку, провини	4	4	4	3	8	7	4	7	4	1,87
5	Втеча від батьків	6	3	3	5	5	5	6	6	6	2,69
6	Дотримання традицій	5	9	5	4	2	3	7	6	4	2,40
7	Престиж, пошук матеріальних благ	9	2	6	3	6	6	4	5	4	2,18
8	Випадковість	6	5	4	3	5	7	5	6	4	1,87
9	Інші мотиви	6	9	8	7	4	3	2	2	4	2,74
10	Ст. відх.	3,33	2,26	2,45	1,70	1,15	2,00	1,94	1,15	2,45	-

Найзначущіми для чоловіків значення «Любов і секс», «Почуття самотності», «Дотримання традицій» та «Спільні погляди та інтереси» по параметрам найбільшої суми у строках столбців 7-9.

Одним з основних інстинків людини, і чоловіків у більшості, теоретично визнано сексуальний потяг. Тому переважання графі «Любов і секс» є звичайним явищем. Цікаво, що саме «Почуття самотності» є другим у списку назначущих характеристик. Це може свідчити про схильність до жадання опіки над собою, так і розвиненого почуття провини у респондентів, смодостатність

Продовження таблиці 2.6.

Любов і секс	2	13	6	9	3	4	3	1	4	1,94
Спільні погляди та інтереси	6	7	7	8	3	4	2	3	5	3,71
Почуття самотності	3	7	5	3	8	9	5	3	2	2,06
Почуття обов'язку, провини	7	6	4	2	8	3	6	5	4	2,45
Втеча від батьків	5	3	6	4	4	3	9	7	4	2,06
Дотримання традицій	4	3	8	3	3	3	7	6	8	2,65
Престиж, пошук матеріальних благ	8	2	4	5	4	5	3	9	5	2,40
Випадковість	6	1	1	7	6	4	3	8	9	2,69
Інші мотиви	4	3	4	4	6	10	7	3	4	2,18
Ст. відх.	3,81	2,12	2,50	1,94	2,00	2,24	2,24	2,92	2,29	-

Найзначущіми для жінок були значення «Дотримання традицій», «Втеча від батьків», «Випадковість» по сумі параметрів стовбців 7-9.

Для жінок усі 3 показники є більш значущіми ніж 3 згаданих вище у чоловіків. Це свідчить про більшу визначеність та меншу варіативність варіантів вибору у жінок.

«Дотримання традицій» є одним зі значущих показників, який надає нам дані про те, що наша культура, історичні форми контролю статевих відносин для жінок все ще мають вагу. З іншого боку, це може казати також про страхи залишитись самою, одинокою.

«Втеча від батьків» - показник конформізму та сгоди з дійсністю, аби не конфліктувати з близькими людьми. На думку автора, це деструктивний мотив, який може показувати інфантилізм осіб, які позначають його одним з головних мотивів вступу у шлюб.

«Випадковість» - цікава, як головна характеристика вступу у шлюб, бо з точки зору респондентів, вступити у шлюб можна випадково. І тому прогнозувати, як пройде подружнє життя на протязі 1-2-5-10-20 років неможливо зовсім для них самих. Випадковість може свідчити про недостатню свідомість частини респондентів у плані вибору шлюбного партнера, його характеристики та побажань.

Згідно таблиці найменш значущими показниками були «Любов і секс», «Спільні погляди та інтереси» та «Почуття обов'язку, провини» по параметрам найбільшої суми у строках столбців 1-3.

Графа «Любов і секс» займає не так просто перше місце з кінця у мотивах створення сім'ї, бо жінки рідко зациклюються на біологічних проявах шлюбного життя і бачать значно ширше картину того, що може відбуватися з ними після шлюбу.

«Спільні погляди та інтереси», як один з найменш значущих мотивів можна розглядати як поступову атомізацію респондентів, ріст рівня самодостатності і небажання сковувати себе рамками «мій чоловік – моє втретє».

«Почуття обов'язку, провини» - мотивом жалю або повинності до вступу у шлюб жінки, як респонденти можуть не віддавати значного пріоритету. Це свідчить про вибір чоловіка, як людини, як сексуального партнера, як батька подтужних дітей, але не як обов'язок.

2.2. Аналіз соціально-психологічних чинників вступу в шлюб

Ціль методики: дослідити з різних сторін соціально-психологічні чинники вступу у шлюб через анкетування у чоловіків та жінок.

Обладнання: роздрукована анкета на аркушах паперу А4.

Опис: за структурою у анкеті присутні як закриті, так і відкриті питання. Вони охоплюють спектри життя людини, які впливають на ставлення до вступу у шлюб.

Усі отриманні дані потрібні нам для того, щоб виділити які чинники домінують на даний час у вибірці та зробити необхідні математичні вимірювання, такі як кореляційний аналіз та побачити прямі й обернені залежності у тому, що сприяє формування мотивів вступу у шлюб.

Перші 8 питань є інформаційними, вони допомагають коротко зрозуміти, хто проходить анкетування.

1. Ваша стать? – деференціюємо респондентів за статтю.
2. Ваш вік? – визначаємо вік.
3. Сімейний стан? – отримаємо дані про сімейний стан.
4. Ваша освіта? – показує наскільки освічена людина.
5. У даний час ви – якою діяльністю займається респондент у місті.
6. На даний час («дд.мм.рррр») ви би вступили у шлюб? – бачимо ставлення респондента до шлюбу.

Питання 9 - 18 є основними для роботи.

7. Хто більш всього вплинув на ваше рішення стосовно ставлення до шлюбу? – визначаємо постать, яка вплинула у майбутньому, як вважає респондент, на його рішення про створення шлюбу.

8. Як би ви визначили для себе основний критерій щасливого шлюбу? – як респондент бачить щасливий шлюб та основний один критерій цього щастя.

9. Що вам важливо більш за все у шлюбі? – визначаємо яка існує мотивація на створення шлюбу.

10. При спілкуванні з майбутнім шлюбним партнером, що для вас було б найголовніше у вашому спілкуванні? – той критерій, який визначається як головний на етапі спілкування\залицяння і далі будет домінуючим у відносинах між людьми у шлюбі.

11. Після укладання шлюбу ви би народили дітей? – визначаємо те, чи може людина вступити у шлюб і не хотіти собі дітей або навпаки.

12. Пронумеруйте мотиви інших людей, які б ви би назвали основним у створенні шлюбу для них. – контрольне питання, яке через призму того, як інші люди можуть створювати сім'ї. Але людина виходячи зі своїх власних міркувань покаже своє ставлення до проблеми.

13. Як би ви бажали, з яких причин та мотивів ваші діти створювали би сім'ю у майбутньому? – питання про власних дітей задається для того, щоб більш чітко показати картину мотивів вступу у шлюб у даного респондента.

14. Якщо прямо зараз вам би запропонували одружитись на людині вашій мрії, то мотивом цього було б – виділення конкретного мотиву для вступу у шлюб з ідеальним партнером показує нам, як саме людина може міркувати про чинники створення сім'ї у даний час.

15. Що на вашу думку у данний час заважає людям створювати офіційно зареєстровані сім'ї? – останнє питання виокремлює інформацію про те, як саме на думку респондента, є рішучюю преградою на шляху до рішення створити сім'ю.

Обробка результатів:

1. Ваша стать?

Таблиця 2.7.

Стать респондентів

Чоловіки	Жінки
45	45

У дослідженні приймають участь 90 респондентів. 45 чоловіків і 45 жінок. 50 % на 50 % респондентів для вірного порівняння результатів. Це допомагає у дослідженні працювати з вибіркою однаково.

2. Ваш вік? Від 16 до 40.

Таблиця 2.8.

Вік респондентів

-	Ч	Ж
16-21	5	6
21-26	18	17
26-31	13	15
31-36	5	3
36-40	4	4

Вікові границі, за якими обстежані респонденти, показують, що основна частина припадає на 21-31 рік, найбільш спиятливий дітородний період у житті людини. У віці 21-31 років люди може будувати свою власну сім'ю та замислюватись, чому саме вона хотіла б побудувати власне сімейне щастя.

3. Сімейний стан? Одружений чи неодружений

Чоловіки:

Таблиця 2.9.

Сімейний стан респондентів

-	Ч	Ж
Одружений	19	31
Неодружений	26	14

У дослідженні приймають участь більшість неодружених чоловіків та більшість одружених жінок. Це свідчить про те, що жінки можуть надавати відповіді зі свого власного досвіду заміжжя вже, а частина чоловіків – тільки теоретично.

4. Ваша освіта? Початкова, середня, вища неповна, вища повна, маю 2 вищих освіти.

Таблиця 2.10.

Освіта респондентів

-	Ч	Ж
Початкова	5	6
Середня	6	6
Вища неповна	14	14
Вища повна	15	16
Маю 2 вищих освіти	5	3

Більшість респондентів має вищу неповну та повну освіту. Наші респонденти майже усі освічені і розуміють власні підходи до мотивації.

5. У даний час ви: працюєте, навчаєтесь, працюєте й навчаєтесь, не працюю не навчаюсь.

Таблиця 2.11.

Вид зайнятості респондентів

-	Ч	Ж
Працюю	19	15
Навчаюсь	11	14
Працюю й навчаюсь	11	11
Не працюю не навчаюсь	4	5

Більшість респондентів працює і частина ще й навчається. Це говорить нам про відносну тягу до вирішення власних проблем і показує, що респондентам присутня власна думка про своє життя.

6. На даний час («дд.мм.рррр») ви би вступили у шлюб?

Таблиця 2.12.

Бажання вступити у шлюб респондентів

Ч		Ж	
Так	Ні	Так	Ні
29	16	34	11

Більшість респондентів на даний час, навіть ті, хто був у шлюбі на момент експерименту, бажили б вступити у шлюбні відносини. Це свідчить про тягу до сімейних відносин у людей, навіть у незаміжніх жінок та не жонатих чоловіків.

7. Хто більш всього вплинув на ваше рішення стосовно ставлення до шлюбу?

Таблиця 2.13.

Вплив на ставлення до створення сім'ї респондентів

-	Ч	Ж
Батько	5	10
Мати	9	10
Сестра або брат	3	5
Друзі	2	1
Тренер	6	2
Духовний наставник	6	5
Недруг	1	1
Підприємець	1	1
Інститут	4	2
Школа	7	7
Інші люди	1	1

Більш за все вплинули на респондентів члени сім'ї як чоловіків, так і жінок. Вплив школи відзначили усі респонденти, і у чоловіків він вищий, ніж

вплив батька. Родичі мають головну та первинну роль у становленні відношення до створення сім'ї, як позитивного, так і негативного. Духовний наставник – людина, якій довіряє респондент, не член сім'ї, близька людина, мабуть священник. Робота держави з сім'єю, набуття дійсно просімейних програм у школі та ріст духовного усвідомлення людини мають змогу надати загальний ріст мотивації на створення сім'ї.

8. Як би ви визначили для себе основний критерій щасливого шлюбу?

Таблиця 2.14.

Основний критерій щасливого шлюбу

-	Ч	Ж
Формування визначеного морального комплексу	4	6
Підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва	6	2
Спроможність до самовідданості стосовно партнера	7	11
Наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, – емпатійний комплекс	3	5
Висока естетична культура почуттів і поведінки особистості	7	6
Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом	9	11
Спроможність до саморегуляції власної психіки й поведінки	9	4

Чоловіки-респонденти показали високі результати відповідей у «Спроможність до саморегуляції власної психіки й поведінки» та у «Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом», як і у жінок. Перший критерій показує доброобізнане ставлення до власної агресії, до можливості відреагувати вкрай агресивно на незрозумілі речі у шлюбі. А другий критерій важливий також, як і у жінок. І показує можливість замислитись про те, як вирішувати конфліктні ситуації у сім'ї.

Жінки-респонденти показали високі результати відповідей у графі «Спроможність до самовідданості стосовно партнера» та «Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом». Перший критерій показує ставлення

жінок до самовідданості у шлюбі, у тому, що вони вважають доцільним відаватися повністю у сімейному житті. Другий критерій позначає нам бачення розуміння майбутніх неменучих конфліктних ситуацій у сім'ї і те, що їх потрібно конструктивно вирішувати.

9. Що вам важливо більш за все у шлюбі?

Таблиця 2.15.

Що саме важливо для респондентів у шлюбі

-	Ч	Ж
Сам факт укладення шлюбу	8	10
Певний тип шлюбу	12	7
Певна людина для шлюбу	25	28

Більшість респондентів виокремила «Певна людина для шлюбу», концентруючи увагу саме на тому, хто буде поряд з ними у подружньому житті, кого вони бажають бачити там. Респондентам важливі почуття, думки, емоції саме з вибраною їми людиною.

При спілкуванні з майбутнім шлюбним партнером, що для вас було б найголовніше у вашому спілкуванні?

Таблиця 2.16.

Найголовніше у майбутньому партнері при спілкуванні для респондентів

-	Ч	Ж
Однакові інтереси, кохання, дружба	6	8
Народження дітей, самопізнання, пізнання інших, довге спілкування з коханою людиною, реалізація у дітях	9	11
Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків	13	11
Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків	13	11

Продовження таблиці 2.16.

Помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів	14	6
Кохання, потреба бути з кимось, прагнення особистого розвитку	3	9

Для чоловіків найголовнішим було «Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків» та «Помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів». Перший критерій каже нам про неабияку тягу до народження дітей у чоловіків, які розуміють, що за цим стоїх їх відповідальність. Почуття вини і боргу має силу бо саме вони можуть бути рушійною силою створенн сім'ї. Хоч і деструктивною. Другий критерій майже у своїй суті деструктивний і саме його вибирають основним частина чоловіків. Це може казати про інфантелізм та недозрілість розуміння процесів, які відбуваються у сім'ї та що з цим робити їм.

Для жінок-респондентів найголовнішим було «Народження дітей, самопізнання, пізнання інших, довге спілкування з коханою людиною, реалізація у дітях» та «Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків». І там, і там присутнє народження дітей, але у першому випадку це конструктивний критерій, а у другому – деструктивний. Вони вважають за потрібне народження дітей.

10. Після укладання шлюбу ви би народили дітей?

Таблиця 2.17.**Чи народили б респонденти дітей після створення шлюбу**

-	Ч	Ж
Так	21	28
Ні	14	10

Продовження таблиці 2.17.

Не знаю	10	7
---------	----	---

Чоловіки-респонденти за результатами вагаються у тому, потрібно народжувати дітей, чин і. 24 на 21. Це може свідчити про те, що шлюб ними розглядається з інших мотивів, аніж народження дітей.

Жінки-респонденти виділили бажання народити дітей після укладання шлюбу. Це можливо саме із-за того, що вони розглядають шлюб, як спосіб реалізації та продовження себе у дітях.

11. Пронумеруйте мотиви інших людей, які б ви би назвали основним у створенні шлюбу для них.

Таблиця 2.18.

Основні мотиви інших людей для створення шлюбу за версією чоловіків-респондентів

-	1	2	3	4
Біологічні мотиви	10	5	14	16
Економічні мотиви	14	14	2	15
Соціально-культурні	10	14	13	8
Духовні мотиви	11	12	16	6

Таблиця 2.19.

Основні мотиви інших людей для створення шлюбу за версією жінок-респондентів

-	1	2	3	4
Біологічні мотиви	20	10	6	9
Економічні мотиви	5	12	12	16
Соціально-культурні	8	12	15	10
Духовні мотиви	12	11	12	10

Результати свідчать про переважання біологічних мотивів над усіма іншими. Значне просідання економічних мотивів у графі «3» ми можемо описати тим, що економічні мотиви грають для чоловіків одну з вирішальних ролей і є зараз, як би оберненою шкалою – чим менше тут значення «3» та «4», тим краще для чоловіків. 15 чоловіків респондентів показали чітко сформовані економічні мотиви – мабуть, вони розуміють, нащо це їм.

Жінки респонденти поставили на перше місце економічні та соціокультурні мотиви. Біологічні мотиви зайняли останнє місце. Так як вони можуть планувати народження дітей та відчувати вплив суспільства на свої переконання

12. Як би ви бажали, з яких причин та мотивів ваші діти створювали би сім'ю у майбутньому через 20 років?

Таблиця 2.20.

Можлива мотивація дітей респондентів на створення шлюбу

-	Ч	Ж
Потреба любити самому і відчувати любов	7	8
Потреба в самоствердженні і самореалізації	4	3
Прагнення бити дорослим через створення власної сім'ї	5	6
Потреба в почутті безпеки	3	4
Потреба в афіліації	2	4
Потреба у продовженні роду	4	3
Мотив мати стабільні сексуальні відносини	2	3
Прагматичні мотиви	4	5
Мотиви долгу та соціальної відповідальності	6	3
Бажання народити онуків батьку або матері	8	6

Питання ставилось таким чином, щоб дати уяві респондентів показати себе та відзеркалити саме переживання респондентів свої власні стосовного того, яким можуть бути потреби їх дітей і самих респондентів.

Ми бачимо, що у чоловіків-респондентів це «Потреба любити самому і відчувати любов», «Мотиви долгу та соціальної відповідальності» та «Бажання народити онуків батьку або матері». Перша потреба може показувати саме бажання реалізувати своє власне ставлення до дружини та відчувати тепло й повагу з її сторони. Друга потреба каже нам про реалізацію плану стосовно створення сім'ї у майбутньому, бо саме мотиви долгу та соціальної відповідальності мають вплив на чоловіків. Третьою потребою чоловіків-респондентів каже нам про бажання бути дідусем та про бажання бачити продовження свого роду.

Для жінок-респондентів це було «Потреба любити самому і відчувати любов», «Прагнення бити дорослим через створення власної сім'ї» та «Бажання народити онуків батьку або матері. Важлива перша потреба показує так як і у чоловіків, саме бажання реалізувати своє власне ставлення до чоловіка та відчувати тепло й повагу з його сторони. Другу потреба покаже, можливо, мотиви створення власних сімей чи інфантелізм у відношені до того, навіщо створювати сім'ю і як її використовувати у своїй нагоді. Третя потреба каже нам про бажання стати бабусею, бачення свого майбутнього та про бажання бачити продовження свого роду.

13. Якщо прямо зараз вам би запропонували одружитись на людині вашій мрії, то мотивом цього було б:

Таблиця 2.21.

Головний мотив респондентів зараз утворити шлюб

-	Ч	Ж
Фактор грошей у людини	3	7
Втеча від самотності	4	4
Продовження роду	5	4
Прагнення мати дітей	6	3
Економічна вигода для себе	4	5
Сексуальний потяг	5	3

Продовження таблиці 2.21.

Прагнення особистого щастя	2	3
Залишити батьківський будинок	4	4
Схожість напрямів дозвілля	3	3
Культурна схожість	1	2
Одна віра	6	3
Закоханість	2	4

Для чоловіків-респондентів важливим мотивом було б «Прагнення мати дітей» та «Одна віра». Прагнення мати дітей є важливим кроком у майбутньому подружньому житті людині і тому, переважання цього мотиву над іншими є показником далекоглядності у частини респондентів. Спільна віра у нашій країні відіграє як культурну, так і релігійну складову. Чоловікам важливо, щоб дружина майбутня мала такі ж самі погляди на віру і світ загалом, як і вони.

Для жінок-респондентів важливим мотивом було б «Фактор грошей у людини» та «Економічна вигода для себе». Цікаво, що економічна складова привалювала у двох мотивах створення сім'ї у жінок-респондентів. Це може казати нам про страхи за своє майбутнє, про бажання контролювати хід життя та бути впевненою у своєму житті.

14. Що на вашу думку у даний час заважає людям створювати офіційно зареєстровані сім'ї?

Таблиця 2.22.**Що заважає створювати сім'ю на думку респондентів**

-	Ч	Ж
Наявність «громадянських» шлюбів	6	9
Легке сприйняття розлучень суспільством	10	10
Збільшення кількості розлучень та зростання неповних сімей	6	6
Тяжіння до бідності	5	8

Продовження таблиці 2.22.

Родини «вільні» від дітей (childfree)	11	6
Зменшення кількості дітей у сім'ї	7	6

Для чоловіків-респондентів це «Родини «вільні» від дітей (childfree)». Їм важливо, що існує можливість народити дітей у сім'ї, є якесь продовження роду, що вони стануть дідусями. Це все про майбутнє, про перспективу.

Для жінок-респондентів це «Легке сприйняття розлучень суспільством». Вони можуть інтерпретувати це як відсутність тиску та захисту цілісності сім'ї від суспільства.

У другому розділі було виокремлено низьку практичних рішень та описані та проаналізовані дані авторської анкети. Була розроблена власна авторська анкета для виокремлення шляхів пізнання мотивів створення шлюби і дослідження ставлення до створення сім'ї. Виконистані анкети "Мотиви створення шлюбу" за авторством Чхайдзе А.О. та «Психологічні чинники формування центрованності на шлюбі у юнацькому віці» за авторством Грицюк Н. О. Описана методика визначення соціально-психологічних чинників створення сім'ї. Дослідження було проведено у один день і надало змогу зробити зріз про стан головних чинників та відношення респондентів до створення сім'ї. Ми можемо впевнено стверджувати, що замислюються над створенням сім'ї усі громадяни, але мотивація створення шлюбу, як показали цифри, далеко не кожен раз є конструктивною. Наприклад, «Помста», як мотив створення шлюбу не може розглядатися, нормальною та базовою мотивацією, яка призведе до щасливого шлюбу на все життя з однією людиною. Подальші дослідження з теми мають поглибити знання про мотивацію створення сім'ї.

РОЗДІЛ 3

ІНДИВІДУАЛЬНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВСТУПУ У ШЛЮБ

3.1. Психологічні технології розвитку

У даному підпункті ми розглянемо психологічні технології розвитку у особи о ставленні до вступу у шлюб. Проблема, з якою стикається особа при початку міркування про створення сім'ї, є тим, що маючи власний неконструктивний досвід життя у різних сферах непросто прийти до думки, чому саме потрібна власна сім'я і що можна отримати психологічно знаходячись у ній. Зробити систему розвитку власного бажання створити сім'ю має покласти матеріал, що поданий нижче.

Технології розвитку свого власного ставлення до створення шлюбу будуть спиратись на ті пункти та результати додатків, які були використані у емпіричній частині дослідження. Ми будемо розглядати конструктивну мотивацію створення шлюбу і оминати деструктивні мотиви (наприклад, «Помста»).

Набуті дані досліджень свідчать про різносторонню мотивацію вступу у шлюб у чоловіків та жінок. Нами було проаналізовано вплив психологічних чинників на рішення про створення сім'ї через різні емпіричні дослідження: «Мотиви створення шлюбу» (Чхаїдзе А.О.) та «Психологічні чинники формування центрованності на шлюбі у юнацькому віці» (Грицюк Н. О.) та авторська анкета «Соціально-психологічні чинники створення сім'ї».

Так, для чоловіків-респондентів основними мотивами були важливі біологічні (значення згідно розрахунків анкети - 35,75) та духовні (21,5).

Центрованність на шлюб була відображена у них через графи: «Любов і секс» (46,67% від загальної кількості відповідей), «Почуття самотності» (40%) та «Дотримання традицій» (35,56%) з «Спільні погляди та інтереси» (35,56%).

Основним критерієм щасливого шлюбу чоловіки виокремили: «Спроможність до саморегуляції власної психіки й поведінки» (20% від загальної кількості відповідей) та «Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом» (20%).

Респондентам важливі почуття, думки, емоції саме з вибраною їми людиною (55,56%).

Найголовніше при спілкуванні з майбутнім подружнім партнером були: «Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків» (28,89% від загальної кількості) та «Помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів» (31,11%).

Мотиви інших людей, які, як вважають чоловіки, були для них основним у створенні шлюбу, це – біологічні мотиви (66,67%).

Причини та мотивів з яких майбутні чи існуючі діти створювали б власну сім'ю для чоловіків: «Потреба любити самому і відчувати любов» (15,56%), «Мотиви долгу та соціальної відповідальності» (13,34%) та «Бажання народити онуків батьку або матері» (17,78%).

Якщо б їм у момент опитування запропонували одружитись на людині їх мрії, то мотивом цього було б: «Прагнення мати дітей» (13,34%) та «Одна віра» (13,34%).

На думку чоловіків у даний час заважає людям створювати офіційно зареєстровані сім'ї саме «Родини «вільні» від дітей (childfree)» (24,45%).

Усі ці дані дають нам змогу зробити висновок, що психологічні фактори займають провідне місце у чинниках створення сім'ї для чоловіків.

Проаналізуємо можливі психологічні чинники створення сім'ї у жінок-респондентів.

У них головними були біологічні мотиви (35,5) та з відставанням духовні (21,88) та економічні мотиви (22,57).

Центрованність на шлюб була відображена у них через графі: «Дотримання традицій» (46,67%), «Втеча від батьків» (44,44%) та «Випадковість» (44,44%).

Основним критерієм щасливого шлюбу жінки виокремили: «Спроможність до самовідданості стосовно партнера» (24,44% від загальної кількості відповідей) та «Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом» (24,44%).

Респондентам важливі почуття, думки, емоції саме з вибраною людиною (62,22%) і це значення більше ніж у чоловіків.

Найголовніше при спілкуванні з майбутнім подружнім партнером були: «Народження дітей, самопізнання, пізнання інших, довге спілкування з коханою людиною, реалізація у дітях» (24,44% від загальної кількості) та «Помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів» (24,44%).

Мотиви інших людей, які, як вважають жінки, були для них основним у створенні шлюбу, це – економічні мотиви (62,22%). Це ті мотиви, які не грали ролі у виборі чоловіків.

Причини та мотивів з яких майбутні чи існуючі діти створювали б власну сім'ю для жінок: «Потреба любити самому і відчувати любов» (17,78%), «Прагнення бити дорослим через створення власної сім'ї» (13,34%) та «Бажання народити онуків батьку або матері» (13,34%).

Якщо б їм у момент опитування запропонували одружитись на людині їх мрії, то мотивом цього було б: «Фактор грошей у людини» (15,56%) та «Економічна вигода для себе» (11,11%).

«Забування намірів загалом можна пояснити потоком протилежних намірів, які не дозволяють виконати початковий намір.»[43]

На думку жінок у даний час заважає людям створювати офіційно зареєстровані сім'ї саме «Легке сприйняття розлучень суспільством» (22,22%).

Розвивати чоловікам та жінкам психологічну мотивацію до вступу у шлюб можливо через наступний план:

1. Вирішити, навіщо людини мати сім'ю, що це їй дасть позитивного. Яка мета того, що людина буде жити з кимось разом та створювати нове домогосподарство. Це може бути більш якісно проведений час, можливість піклуватися про іншу людину, створення сім'ї задля реалізації себе, як батьків, можливість бути собою до кінчиків пальців з іншим. Потрібно знайти причину, навіщо потрібна сім'я. У емпіричному дослідженні було показано, що «Інші мотиви» та «Випадковість» займають певні місця у меті вибору шлюбного партнера – це неконструктивно.

2. Чітко виокремити для себе характеристики майбутнього чоловіка або жінки. Які з них принципові, а які – ні. Таким чином ми прибираємо поступово з життя мотив «Випадковість», який грає певну роль у відповідях респондентів. Як саме створювати характеристики (приклад): характер чоловіка: добрий, злий, зосереджений, спокійний, активний, неактивний, гуморний, розумний, знає поезію напам'ять, любить читати класичну літературу і т.д. Вказуємо чіткі характеристики цієї людини.

3. Стверджуємо про себе факт того, що створення сім'ї – це позитивний крок у житті людини, через знаходження 5-6 позитивних тверджень про сім'ю. Наприклад, «У щасливій сім'ї людина почуває себе впевнено».

4. Шукати на протязі кількох місяців позитивні твердження про реальне життя людей у сім'ях. Наразі можливо знайти собі джерела позитивної інформації про становище сімей, про те, як і коли стають батьками у сім'ї, що таке реальна близькість з чоловіком, дружиною, а не поверхневі стосунки.

5. Виховувати у собі мужність для чоловіків або жіночність для жінок відповідно. «Чоловік втілює образ своєї особистості в цілісний спосіб буття - життя, відносин і діяльності. Жіночність - ... турбота про життя». [44]

6. Підтримувати інформаційну безпеку через не допущення негативної інформації про сім'ю та можливі негативні наслідки у сім'ї. На даний час неперевіреної інформації негативного характеру вистачає у мережі Інтернет і саме тому потрібно всіляко фільтрувати та обмежувати споживання інформації, яка може вплинути на думку людини.

7. Виокремити, як і чим закінчувались особисті останні спроби бути з кимось протилежної статі ближче.

8. Подивитись на своє власне ставлення до матері та батька. Якщо воно негативне (зі знаком «-») або байдуже («0») – звернутись до перевіреного психолога і опрацювати цю тему з ним. Ставлення позитивне чи негативне до створення сім'ї, як ми бачили з емпіричної частини роботи, виходить від батьків, а більше за все від матері. «Втеча від батьків», як пункт мотиву створення сім'ї, є деструктивним.

9. Починати вчитись вирішувати конфлікти конструктивно та впевнено. «Ассертивність, як спосіб ясно та твердо без агресії позиціонувати себе та емпатія, як змогу розуміти позиції іншого, але не віддавати власні позиції». [45]

10. Для себе треба прийняти той факт, що конфлікт – це неспівпадіння думок різних осіб, їх точок зору. Не кожен конфлікт закінчується сваркою, але кожна сварка є конфліктом. Вміння розмовляти та вирішувати конфлікти є базовою потребою для респондентів із емпіричного дослідження.

11. Вчитись бити впевненим у собі через проробку ставлення до інших людей, свого власного «Я». У цьому допоможе як робота із власним психологом, так і певні прави на впевненість. «Особистістю не народжуються, їй - стають». [46]

12. Якщо причини створити сім'ю є прагнення не бути самотнім, то опрацювати в собі страх бути одним та залишити його. Нічого страшного не має у тому, щоб бути одному, людина може це усвідомити та продовжувати жити своїм життям. Мотив «Почуття самотності» є деструктивним для особи і його потрібно позбавляти.

13. Якщо нашим мотивом виступає «Любов і секс», то треба для себе відповісти на ряд запитань: «Що саме я отримую через інтимні стосунки?» [47], «Чому мені потрібно саме у сім'ї реалізовувати це?», «Як я бачу сумейне життя без інтимних стосунків? Чи для мене воно можливе тоді?», «Навіщо мені взагалі інтимні стосунки?». Відповівши на ці запитання правдиво, людина

розуміє, що хибна мотивація «сексуально потягу та любові» не може бути мотивом стверення шлюбу. І починає замислюватись, навіщо їй дійсно потрібна сім'я.

14. «Прагнення узаконити сексуальні відносини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера» - як деструктивний мотив [48] створення сім'ї людина може розвіяти через просте питання до себе: «Якщо з цією людиною завтра трапляється автокатастрофа і вона буде прикута до ліжка усе своє останнє життя та. Наприклад, в неї не буде лівої ноги, чи буду я з нею поруч у подальшому?». І якщо відповідь – «Ні, не буду», то створення шлюбу є недоцільним за цим мотивом. Але якщо, людина чесно каже, що «Так, буду», то це не є її головним мотивом і вона помилилась у виборі найголовнішого з чинників створення сім'ї. Потрібно переглянути мотивацію.

15. Психологічні особливості людини дають їй мотив для створення сім'ї «Почуття обов'язку, провини». Особі потрібно розібратись саме у тому, що є рушійною силою «провини», чому і найголовніше, кому потрібно, щоб вона створила шлюб. Які автоматичні думки з цього приводу виникають у неї на протязі дня. Хто є та сама фігура, що соромить її у подумках? Так само із почуттям обов'язку. Відповівши на питання: «Обов'язок перед ким?», «Де написано, що саме це є обов'язок?» людина прийде до думки, що обов'язок існує тільки у її власній голові і вона може за цим деструктивним мотивом не вступати у шлюб.

16. Людині потрібно вирішити, як саме «Матеріальна забезпеченість майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність житлоплощі у майбутнього (- ньої) чоловіка (дружини); наявність особистого авто у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); перспективна / престижна робота майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); обіцянка матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, відомою у суспільстві людиною; ділові стосунки (загальний бізнес)» важлива для неї. Бо саме розуміння таких базових речей призводить до висновків, що: сьогодні є – завтра немає, сьогодні є робота, завтра – ні, сьогодні знаменитий, завтра – ніхто. Мотивація створювати шлюб

через економічні блага майбутнього партнера приречена на розлад. Де саме тут емоційна складова шлюбу? Де тут близькість людей та вмінню домовлятися й любити один іншого. Тут його має. Потрібно чітко цвїдомити, що людей можна цїнувати й бачити їх шлюбними партнерами просто за те, що вони є і є такими, якими є. З тими самими характеристиками і недолїками.

17. Помїркувати над наступними запитаннями: «Чи може шлюбний партнер помилятися? Чи може він робити помилки, за які буде прикро?». І вїдповїдати «Так, може». Усі навколо є людьми, зі своїми слабкими та сильними сторонами.

Отже у цьому пїдпункті ми проговорили основні ключї того, що може робити особа, яка хоче змїнити своє ставлення до шлюбу у психологїчній площїні. Такї вправи та мїркування, якї були наданї вище, допоможуть створити адекватний та дорослий погляд на створення сїм'ї у людини. Потрїбно тїльки забажати це зробити і поступово до цього йти.

3.2. Соціокультурні технологїї розвитку

У другому пїдпункті ми розглянемо соціокультурні технологїї розвитку особи о ставленні до вступу у шлюб. З соціокультурної точки зору, проблема, з якою стикається особа при початку мїркування про створення сїм'ї, є такою, що оказує вплив на вїбір особи через дїї, вчинки, думки інших людей по вїдношенню до самої особи. Вона бачить, що, наприклад, 2 роки їй потрапляють тїльки новини про негативний вплив на створення сїм'ї іншими людьми. Це дає невеликий поштовх до мїркування «якщо так все погано, навіщо менї тоді сїм'я?». Або батьки-рїдні, якї тиснуть на жїнку у 24 роки, кажучи, що її «вже давно потрїбно вийти замїж». І деякї люди погоджуються з цим впливом, не розумїючи, що він неконструктивний у довгостроковїй дистанції (на все життя).

Формування конструктивного погляду на мотиви створення сім'ї та протидії впливу соціума на людину й розвитку власного погляду на позитивну мотивацію створення шлюбу покладено на сей підпункт.

Соціокультурні технології розвитку свого власного ставлення до створення шлюбу будуть спиратись на ті пункти та результати додатків, які були використані у емпіричній частині дослідження. Ми будемо розглядати конструктивну мотивацію створення шлюбу і оминати деструктивні мотиви (наприклад, «наявність, чи відсутність кредиту (як форму руху позичкового капіталу [49] у майбутнього партнера»).

За даними емпіричного дослідження по анкеті Чхаїдзе А.О «Соціокультурні мотиви» чоловіків-респондентів склали 16,36 і, використовуючи методику розрахунку за анкетую, цей мотив був третім по важливості для респондентів з чотирьох можливих варіантів відповіді. Але простому у процентному відношенні, сумуючи оцінки «4» і «5», він посів перше місце серед усіх інших мотивів, займаючи 68,89% від загальної кількості відповідей респондентів.

Для жінок-респондентів результати склали 14,72 і він був останнім по важливості для них. У простому процентному відношенні кількості відповідей до загальної кількості респондентів цей мотив набрав 66,67% і зайняв також перше місце серед мотивів створення шлюбу.

Саме соціокультурні мотиви «прагнення підвищити повагу в очах оточуючих; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі повинні вступити в шлюб); бажання досягти положення сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися не заміжною (не одруженим); звичка у стосунках; співчуття до партнера; цікавість» зайняли лідуючі позиції у кількісному визначенні відповідей серед респондентів. «Праця - це широкий термін, який ... використовується для позначення всіх фізичних і розумових здібностей людей, застосованих у виробництві товарів і послуг...». [50]

Соціокультурні чинники є як конструктивними (умовно знак «+»), так і деструктивними (умовно знак «-») у плані створення сім'ї. Головним фактором, який змінює знак «+» на «-», чи навпаки, виступає присутність власного вільного самостійного волевиявлення, твердість характеру та відсутність страху за свої власні дії та думки про те, як виглядати перед суспільством.

За анкетною Грицюк Н. О. чоловіки-респонденти у цікавих для нас соціокультурних мотивах вибрали наступні показники: «Спільні погляди та інтереси» - 33,33%, «Дотримання традицій» - 37,78%, «Престиж, пошук матеріальних благ» - 28,89% та «Інші мотиви» - 17,78%.

Жінки-респонденти по тих самих графах отримали 22,22%, 46,67%, 37,78% та 31,11% відповідно. Для них менш важливі були «Спільні погляди та інтереси», але значно важливі «Дотримання традицій», «Престиж, пошук матеріальних благ» і «Інші мотиви».

Впливати та розвивати чоловікам та жінкам свою власну соціокультурну мотивацію до вступу у шлюб можливо через наступний план:

1. Розвинення власного самостійного вільного волевиявлення. Почати вирішувати самостійно життєві питання, не зважаючи на інших людей. Для цього потрібно взяти за увагу, звідки виходить бажання перекласти відповідальність на інших. І щоб з'явилось власне волевиявлення у людини, треба сформулювати для себе своє власне ставлення до предмету, який цікавить людину через питання: «Яка моя власна позиція стосовно цього питання?», «Що зробив би (імя значної історичної постаті для людини) на моєму місці?». Виокремивши або сформулювавши позицію стосовно будь-якого питання, яке турбує людину вона має вже фундамент волевиявлення.

Людина також задає собі кожен раз, коли вагається у ваганнях про прийняття рішення, наступне питання: «Навіщо я зараз бажаю запитати саме у цієї людини про це?», «Як все ж таки я можу самостійно прийняти рішення стосовно цього?». Спочатку виокремлення власної думки та власної позиції може лякати, але з часом людина змінює своє ставлення сама до себе, як до

об'єкта, який може і має право мати власну самостійну вільну думки та казати про неї.

2. Зміцнення твердості характеру. Почати діяти у тому руслі, яке вважається особою правильним та вірним у даний час. Не зважати на свої подумки та дії інших людей. Казати собі: «Я справлюсь з цим, щоби не трапилось, я зможу справитись з цим».

3. Розуміння відсутність страху за свої власні дії. Кожна людина має право помилятися та бути собою.

4. Створення настрою відсутності страху за думки про те, як виглядати перед суспільством. Існує чудова притча про хлопчика, віслук і дідуся. Вона показує, що щоби не робив дід, дотримуючись думки інших людей, все одно він був поганий в їх очах. Таке саме розуміння можна виховувати у собі: «Іншим людям не догодиш, тому роби так, як вважаєш потрібним. Це тільки твоє життя».

5. Знайти вже розроблену і діючу систему ієрархічності для своєї майбутньої сім'ї, задля чіткого розуміння, де і як у майбутній сім'ї людина бачить своє місце, як соціальна частина.

6. Зайнятися пошуком 10 успішних сімей, їх історій створення та процесу розвинення. Пошук позитивних тверджень у створенні сім'ї через приклади інших людей, як найкраще покаже можливі успішні соціальні моделі існування сім'ї для людини.

7. Знайти приклади щасливих сімей у православ'ї, як сімейноорієнтованій релігії: наприклад «Петро і Февронія» , «Адріан і Наталія».

8. Почати вивчати культурну спадщину свого народу через вивчення історії сім'ї на теренах сучасної держави Україна з пошуком позитивних прикладів для себе.

9. Дізнаватись більше про ставлення консервативної частини суспільства про шлюб, сім'ю та існуючі мотивації створення сім'ї.

10. Створити власне ставлення то того, якої може бути конструктивна побудова сімейних відносин і навіщо вони взагалі існують.

Отже, у другому підрозділі були виокремлені соціокультурні технології створення конструктивного позитивного ставлення до створення сім'ї. Було виділено те, що мотиви створення сім'ї у соціокультурному контексті можуть мати одну й ту саму назву, але мати конструктивний чи деструктивний характер.

Можливість змінити особисте ставлення до проблеми створення сім'ї через соціокультурні технології показана у 10 пунктах. У цьому підрозділі особистість стикається з іншими людьми, їх впливом та інформацією, яка її оточує у світі. Технології направлені на створення відповідного власного стану психіки, при якій особа має позитивний конструктивний погляд на створення сім'ї, на шлюб загалом. І не бере до уваги будь-які інші негативні фактори, патерни поведінки чи інформацію, яку їй закидають близьки, друзі, ЗМІ. Те, що впливає на цю зміну, є присутність власного вільного волевиявлення, твердість характеру та відсутність страху за свої власні дії та думки про те, як виглядати перед суспільством. Були виділені результати досліджень за анкетними даними. Розроблений і представлений план досягнення мети створення позитивного ставлення до створення сім'ї виходячи саме з соціокультурних мотивів.

Третій розділ роботи поклав початок розробці та представленню планів по психологічному та соціокультурному розвитку позитивного конструктивного ставлення до створення сім'ї людиною. Було виокремлено дані анкет та поділені за відповідними показниками за декілька груп. Автором було розроблено власну методику по психологічному та соціокультурному впливу особистості на саму себе задля зміни парадигм мислення, видалення або прожиття власного негативного досвіду стосовно сім'ї, її існування/функціонування та вдосконалення ставлення до сімейності через свої думки, дії, вчинки. Комплекс рішень, які описані у третьому розділі, можна використовувати комплексно для впливу на психологічні та соціокультурні сфери життя особи.

ВИСНОВКИ

Дана випускна кваліфікаційна робота присвячена дослідженню соціально-психологічних чинників створення сім'ї. У ній ми підготували теоретичне підґрунтя до вивчення сім'ї як соціально-психологічний феномену виокремивши різні стадії історичного розвитку сім'ї. Мотиваційні поштовхи до створення сім'ї часто неусвідомлюються людиною і можуть мати деструктивний характер.

Виокремили індивідуально-психологічні чинники створення сім'ї через складання розуміння соціо-культурних та психологічних чинників, які можуть впливати на людей.

Провели емпіричні дослідження по аналізу мотивів та чинників вступу в шлюб серед респондентів, описавши авторський метод вивчення цій питань та використавши допоміжні анкети у дослідженні, які ще більше розкрили це питання. Мотивація створення шлюбу, як показало дослідження, далеко не кожен раз є конструктивною. Була розроблена власна авторська анкета для виокремлення шляхів пізнання мотивів створення шлюбу і дослідження ставлення до створення сім'ї.

Дані показали, що на вибір створювати чи ні сім'ї впливають більш всього батьки (мати і батько). І ми побачили, що школа та духовний наставник також мають вплив на людину у її ставленні до створення сім'ї. Підтвердилось, що біологічні потреби у розумінні молодих людей є пріоритетним мотивом створення сім'ї. Це не добре, не погано – це свідчення про те, що потрібно працювати на державному рівні з цим питанням та змінювати головне ставлення до створення браку у молодих людей. Респонденти дійсно не можуть чітко вибрати одне значення при опитуванні. Наявність легкого сприйняття розлучень суспільством є провідним фактором того, що людина не створює офіційну сім'ю. Тому саме вплив оточення і державна політика можуть змінити стан речей у процесі мотивованості молоді на шлюб.

Сформувані психологічні та соціокультурні технології розвитку у людини ставлення до створення шлюбу, виокремивши дійсні плани реалізації цього бажання. Створення необхідних планів по особистому вдосконаленню мотивації до створення шлюбу особою стало більш чітким для майбутніх науковців. Біло розроблено анкету з метою дослідження психологічного та соціокультурного впливу особистості на саму себе задля зміни паттернів реагування на свої думки, дії, вчинки щодо мотивації створення сім'ї.

Психологи та соціальні працівники можуть використовувати розроблену у цій роботі анкету у своїй подальшій роботі, щоб краще розуміти, як саме працювати з тією чи іншою людиною. Це допоможе їм у професійній кар'єрі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія сім'ї» для студентів напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія». Мукачево: Вид-во МДУ, 2016 р. 94 с.
2. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. М.: Изд-во МГУ: Изд-во Международного университета бизнеса и управления ("Братья Карич"), 1996. 304с.
3. Молчанов И. Выбор брачного партнера и развитие добрых отношений. Пси-фактор - URL: <http://psyfactor.org/lib/loveplus2.htm> (дата звернення: 09.09.2020.)
4. Рощина Я.М., Рощин С.Ю. Брачный рынок в России: выбор партнера и факторы успеха. Препринт WP4/2006/04. М.: ГУ ВШЭ, 2006. 60 с.
5. Артамонова Е. И., Екжанова Е. В., Зырянова Е. В. и др. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений.; Под ред. Е. Г. Силяевой. М.: Издательский центр «Академия», 2002. 192 с.
6. Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 390 с.
7. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
8. Соціологія: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів –2-ге вид., доопр., доп / за заг. ред. В.І.Докаша. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448с.
9. Бахофен И. Материнское право. Пер. Е. В. Рязановой. Классики мирового религиоведения. Антология. Т. 1 / Сост. и общ. ред. А. Н. Красникова. М.: Канон+, 1996. 496 с.
10. Морган Л. Г. Древнее общество: Исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации. Пер. с

англ. Издательство Института народов севера ЦИК СССР Ленинград 1935г. 350 с.

11. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. Государственное издательство политической литературы, 1949. 187 стр.

12. Вестермарк, Эдуард Александр (1862-1939). История брака. Пер. И. Семенова. Москва: Д.П. Ефимов, 1896. 237 с.

13. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. С. Панчишин, А. Стасишин, Г. Стеблій. К.: основи, 1999. 963 с.

14. Мясищев, В.Н. Психология отношений. Под редакцией Бодалева А.А. М.: «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. 362 с.

15. Ефимова Н. С. Основы общей психологии: учебник. М.: ИД «ФОРУМ»: ИНФРА-М, 2013. 288 с.

16. Смелзер Н. Социология. Пер. с англ. М.: Феникс, 1994. 688 с.

17. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 544 с

18. Лубський В. І., Теремко В. І., Лубський М. В. Релігієзнавство: Підручник. Академвидав, 2006. 432 с.

19. Самыгин С. И. и др. Психология для студентов /– Р. н Д. - Феникс, 2015. 157 с.

20. Самойленко Н.В. Соціологія дитинства як об'єкт соціологічних досліджень. URL: <http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/uisr/1.2009/Pages%20from%2059-66.pdf> (дата звернення: 22.10.2020)

21. Отюцький Р. П. Соціальна антропологія. URL: https://stud.com.ua/81996/filosofiya/sotsialna_antropologiya (дата звернення: 22.10.2020)

22. Партико Т. Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.

23. Яшкова А.Н., Сухарева Н.Ф. Возрастаня психологияю. Саранск, 2009. 88 с.
24. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. 5-те вид., стер. К.: Знання-Прес, 2006. 615 с.
25. В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін. Психологія: Підручник. За ред. Ю. Л. Трофімова. 5-те вид., стереотип. К.: Либідь, 2005. 560 с.
26. Пивовар, А. М. «Теоретичні основи дослідження мотивів створення шлюбу. Актуальні проблеми особистісного зростання» / Збірник наукових праць, 2019. 192 - 195 с.
27. Шнейдер Л. Б. Семейная психология. М.: Академия, 2000. 320 с.
28. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: учеб. пособ. для вузов. Изд. 3-е. Москва: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2007. 736 с.
29. Фромм Е. Мистецтво любові. пер. з англ. В. Кучменко. 3-тє вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 192 с.
30. Библия, или Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. – К.: Свято-Успенская Киево-Печерская Лавра; «Феникс», 2008. 1408 с.
31. Платон. Законы за общ. ред.: А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи; пер. с древнегреч. А. Н. Егунова, С. П. Кондратьева. Москва: Мысль, 1999. 654 с.
32. Пенькова О. І. Сім'я як чинник розвитку духовних цінностей старшокласників. Проблеми загальної та педагогічної психології. Т. XI, част. 5. Київ, 2009. С. 284-292.
33. Чхайдзе А. О. Авторська анкета «Мотиви створення шлюбу» для діагностики мотивації створення шлюбу. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 128. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; гол. ред. Носко М. О. Чернігів: НУЧК, 2015. С. 274-278.
34. Маслоу, А. Мотивация и личность / А.Маслоу. – СПб.: Питер, 1. 2008. 352 с.

35. Гумеров П. Ш. Семейные конфликты: Профиликтива и лечение: Взгляд православного священника. М.: Основы православной культуры, 2010. 200 с.
36. Сулова, Т. Ф. Психология семьи с основами семейного консультирования: учебник и практикум для академического бакалавриата / Т. Ф. Сулова, И. В. Шаповаленко. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 343 с.
37. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посіб. /. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
38. Карпенко Л. А. Краткий психогический словарь. Под общ. Ред. Петровского А. В., Ярошевского М. Г..М.: Политиздат, 1985. 431 с.
39. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків: дис. канд. психол. наук: 19.00.05 Київ, 2011. 208 с.
40. Ковалев С. В. Психология современной семьи. М.: Просвещение, 2010. 208 с.
41. Красовский Г. И., Филаретов Г. Ф. Планирование эксперимента. Мн.: Изд-во БГУ, 1982. 302 с.
42. Грицюк О. М. Психологічні чинники формування центрованності на шлюбі у юнацькому віці: магістерська робота з психології: Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2009. 71 с.
43. Бассин Ф. В. и Ярошевский М. Г. Введение в психоанализ: Лекции / Авторы очерка о Фрейде М.: Наука. 1989. 456 с.
44. Жизнь после свадьбы. Как построить семейное счастье? М.: Никая, 2018. 296 с.
45. Д'Ансембур Т. Хватит быть хорошим! Как перестать подстраивать под других и стать счастливым. [пер. с фр. И. Ю. Наумовой]. Москва: Издательство «Э», 2017. 152 с.
46. Психология хандры, или Выход есть. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2004. 288 с.
47. Яффе М., Фенвик Э. Секс в жизни мужчины. Пер. с англ. – М.: Медицина. 1991. 160 с.

48. Яффе М., Фенвик Э. Секс в жизни женщины. М.: Медицина. 1991. 176 с.
49. Теорія кредиту: Навч. посіб. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 483 с.
50. Экономикс: принципы, проблема, политика. Пер. с англ. 11-го изд. К., ХаГар, 1998. 785 с.

ДОДАТОК А

Анкета для опитування «Соціально-психологічні чинники створення сім'ї» (Грішанов Є. С.)

Скажіть «добрий день!» респонденту.

Представтесь та надайте даних те, що ви збираєтесь питати у нього: «Мене зовуть [ім'я]. Будь ласка, допоможіть мені у моєму дослідженні для інституту. Я задам вам декілька питань, а ви відповісте так, як вважаєте потрібним виходячи з представлених варіантів відповіді. Опитування цілком анонімне, мене, як дослідника, не цікавлять ваші персональні дані. Тільки результати дослідження. Дані будуть потім представлені в графічному виді. Питання будуть на різні теми. Ви згодні пройти анкетування?»

При згоді респондент відповидає на наступні запитання:

1. Ваша стать? Чоловіча/жіноча
2. Ваш вік? Від 16 до 40.
3. Сімейний стан? Одружений чи неодружений
4. Ваша освіта? Початкова, середня, вища неповна, вища повна, маю 2 вищих освіти.
5. У даний час ви: працюєте, навчаєтесь, працюєте й навчаєтесь, не працюю не навчаюсь.
6. На даний час («дд.мм.рррр») ви би вступили у шлюб?
7. Хто більш всього вплинув на ваше рішення стосовно ставлення до шлюбу?

№	Назва	Бали (0, 1, 5)
1	Батько	
2	Мати	
3	Сестра або брат	

4	Друзі	
5	Тренер	
6	Духовний наставник	
7	Недруг	
8	Підприємець	
9	Інститут	
10	Школа	
11	Інші люди	

8. Як би ви визначили для себе основний критерій щасливого шлюбу?

№	Назва	Вибрати критерій	1
1	Формування визначеного морального комплексу		
2	Підготовленість до міжособистісного спілкування й співробітництва		
3	Спроможність до самовідданості стосовно партнера		
4	Наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини, – емпатійний комплекс		
5	Висока естетична культура почуттів і поведінки особистості		
6	Уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом		
7	Спроможність до саморегуляції власної		

	психіки й поведінки	
--	---------------------	--

9. Що вам важливо більш за все у шлюбі?

№	Назва	Вибрати 1 значення
1	Сам факт укладення шлюбу	
2	Певний тип шлюбу	
3	Певна людина для шлюбу	

10. При спілкуванні з майбутнім шлюбним партнером, що для вас було б найголовніше у вашому спілкуванні?

№	Назва	Вибрати 1 значення
1	Однакові інтереси, кохання, дружба	
2	Народження дітей, самопізнання, пізнання інших, довге спілкування з коханою людиною, реалізація у дітях	
3	Потрібно народити дітей, почуття боргу, почуття вини, легалізація прихованих інтимних стосунків	
4	Помста, бажання втечі від родичів, страх самотності зараз або у майбутньому, приклад родичей чи друзів.	
5	Кохання, потреба бути з кимось, прагнення особистого розвитку	

11. Після укладання шлюбу ви би народили дітей?

Відповідь: Так/ні/не знаю.

12. Пронумеруйте мотиви інших людей, які б ви би назвали основним у створенні шлюбу для них.

№	Назва	Поставити від 1 до 4
1	Біологічні мотиви. Прагнення узаконити сексуальні	

	стосунки; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.	
2	Економічні мотиви: матеріальну забезпеченість майбутнього чоловіка або дружини; наявність житлової площі у чоловіка або дружини; наявність автомобіля у майбутнього чоловіка або дружини; перспективну/престижну роботу майбутнього чоловіка або дружини; обіцянку матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі знаменитою, видатною у суспільстві людиною; ділові стосунки (спільний бізнес).	
3	Соціально-культурні: прагнення підвищити повагу в очах навколишніх; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі мають вступити в шлюб); бажання досягти статусу сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися незаміжньою (не одруженим); звичка у стосунках; почуття жалощів до партнера; цікавість.	
4	Духовні мотиви: взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу;	

13. Як би ви бажали, з яких причин та мотивів ваші діти створювали би сім'ю у майбутньому через 20 років?

№	Назва	Вибрати 1 значення
1	Потреба любити самому і відчувати любов	
2	Потреба в самоствердженні і самореалізації	
3	Прагнення бити дорослим через створення власної сім'ї	
4	Потреба в почутті безпеки	
5	Потреба в афіліації	
6	Потреба у продовженні роду	
7	Мотив мати стабільні сексуальні відносини	
8	Прагматичні мотиви	

9	Мотиви долгу та соціальної відповідальності	
10	Бажання народити онуків батьку або матері	

14. Якщо прямо зараз вам би запропонували одружитись на людині вашій мрії, то мотивом цього було б:

№	Назва	Обрати 1 значення
1	Фактор грошей у людини	
2	Втеча від самотності	
3	Продовження роду	
4	Прагнення мати дітей	
5	Економічна вигода для себе	
6	Сексуальний потяг	
7	Прагнення особистого щастя	
8	Залишити батьківський будинок	
9	Схожість напрямів дозвілля	
10	Культурна схожість	
11	Одна віра	
12	Закоханість	

15. Що на вашу думку у даний час заважає людям створювати офіційно зареєстровані сім'ї?

№	Назва	Вибрати 1 значення
1	Наявність «громадянські» шлюби	
2	Легке сприйняття розлучень суспільством	
3	Збільшенням кількості розлучень та зростання неповних сімей	
4	Тяжіння до бідності	
5	Родини «вільні» від дітей (childfree)	
6	Зменшення кількості дітей у сім'ї	

Подякуйте респонденту за час з вами словами: «Дякую за увагу! На все добре».

ДОДАТОК Б

Авторська анкета "мотиви створення шлюбу" для діагностики мотивації створення шлюбу (Чхаїдзе А.О.)

«Добрий день!

Пропонуємо Вам взяти участь у дослідженні мотивів дорослих людей вступу в шлюб. Отримані дані будуть використовуватися в узагальненому вигляді.

Ваше ім'я

Ваш вік

Ваша стать (необхідне підкреслити) Ч Ж

1. У якій мірі перераховані біологічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно - 5; сильно - 4; важко сказати - 3; слабо - 2; дуже слабо - 1.

Мотиви: Прагнення узаконити сексуальні відносини; швидке народження дитини; сексуальна сумісність; зовнішня привабливість партнера.

2. У якій мірі перераховані економічні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно - 5; сильно - 4; важко сказати - 3; слабо - 2; дуже слабо -

1. Мотиви: Матеріальна забезпеченість майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність житлоплощі у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); наявність особистого авто у майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); перспективна / престижна робота майбутнього (-ньої) чоловіка (дружини); обіцянка матеріальної допомоги з боку рідних; бажання пов'язати свою долю зі

знаменитою, відомою у суспільстві людиною; ділові стосунки (загальний бізнес).

3. У якому ступені перераховані соціально-культурні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити у шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно - 5; сильно - 4; важко сказати - 3; слабо - 2; дуже слабо - 1.

Мотиви: Прагнення підвищити повагу в очах оточуючих; прагнення вирватися з дому, стати незалежним від батьків; прагнення відповісти на очікування родичів; сформована традиція (рано чи пізно всі повинні вступити в шлюб); бажання досягти положення сімейної людини; бажання відчувати упевненість в завтрашньому дні; бажання позбутися самотності; страх залишитися не заміжною (не одруженим); звичка у стосунках; співчуття до партнера; цікавість.

4. Якою мірою перераховані духовні мотиви вплинули (вплинуть) на Ваше рішення вступити в шлюб? Оцініть кожен мотив за шкалою: дуже сильно - 5; сильно - 4; важко сказати - 3; слабо - 2; дуже слабо - 1.

Мотиви: Взаємна любов; потреба у взаєморозумінні, підтримці, захисті; прагнення проявити свою турботу; спільність поглядів та інтересів; дружба; повага; моральні якості партнера; бажання мати дітей.

5. Ваша освіта?

6. На даний момент Ви (необхідну відповідь підкреслити): навчаєтесь; працюєте; навчаєтесь і працюєте; не навчаєтесь і не працюєте.

7. Ваш сімейний стан?

Дякуємо за увагу!»

ДОДАТОК В

Анкета «Психологічні чинники формування центрованності на шлюбі у юнацькому віці»

(Грицюк Н. О.)

Розташуйте наведені нижче мотиви вступу в шлюб в порядку їх вагомості. Чим вагоміший, на вашу думку, є мотив, тим більший ранг він отримусь. Два мотиви не можуть мати один і той самий ранг.

№	Мотив вступу у шлюб	Ранг
1	Любов і секс	
2	Спільні погляди та інтереси	
3	Почуття самотності	
4	Почуття обов'язку, провини	
5	Втеча від батьків	
6	Дотримання традицій	
7	Престиж, пошук матеріальних благ	
8	Випадковість	
9	Інші мотиви	